Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 1 i 2. VELJAČA 1939. GOD. VII.

Izlazi mjesečno.— Cijena godišnje za članove Din 40—, za nečlanove Din 50—. Pojedini brojevi Din 5·—

20731

JELINEK

PARNA BOJADISAONICA I KEMIČKA ČISTIONA ODIJELA
ZAGREB
GAJEVA 25 - ILICA 37 - ILICA 148-a
WASHINGTONOV TRG 1
Telefoni: 33-90, 66-58, 93-92

TKANINE ZA POKUĆTVO
PIROTSKI, PERZIJSKI ĆILIMI
S. TURKOVIĆ ZAGREB, ILICA 5 – OKTOGON
TELEFON 22-19

Esslingenrolete Flossrolete
Brodarski pod Sanduci
IVAN HARTL, Zagreb
Radnička c. 52 - telef. 52-97

Krznarija „Srebrenoj lisici"
preuzima sve vrsti krzna na pohranu.
Veliki izbor plavih i srebrnih lisica.
ANTUN KRPAN
Gundulićeva 1 I kat. — Tel. 23-878

Sagovi, popluni, zastori, tkanine
„POSOBLJE"
Gundulićeva 9 - Varšavska 11 - Tel. 68-27

Strojna stolarija
M. KRESNIK
Nova Ves 4 ZAGREB Telef. 67-14
Unutarnji uredjaji. Otmene i jednostavne opreme stanova. Uredjaji za banke i kavane. Atelier za moderno i glazbeno pokućstvo.

Vodeće nabavno vrelo špecerajske i kolonijalne robe
IVAN PENIĆ D.D. ZAGREB
Veliko skladište i izbor biranih vlastelinskih vina

HRVATSKA INDUSTRIJA KATRANA D. D.
RADNIČKA CESTA 29. ZAGREB TELEFON BROJ 5364
Izvadja asfaltiranje cesta, trotoara, dvorišta, kućnih ulaza i t. d. uz najjeftinije cijene.

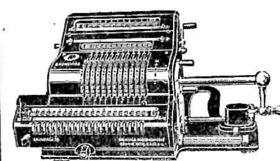
Kupujte kod naših oglašivača!

»DADO«
Konfekcija za turistiku i šport.
LOVAČKA
i ina šport odijela iz originalnih tirolskih tkanina
»HUBERTUS«
ogrtači
iz fine devine dlake u raznim bojama i veličinama
Trgovina i proizvod poslovnih i opremnih predmeta
ERAZMO GAŠPARAC
Zagreb, Varšavska ul. 8
(Samostanska)

Specijalna trgovina i proizvodnja
KIŠO I SUNCOBRANA
MIJO CEPANEC
prije J. Arbanas
ZAGREB
Ilica 19
Telefon 22-032

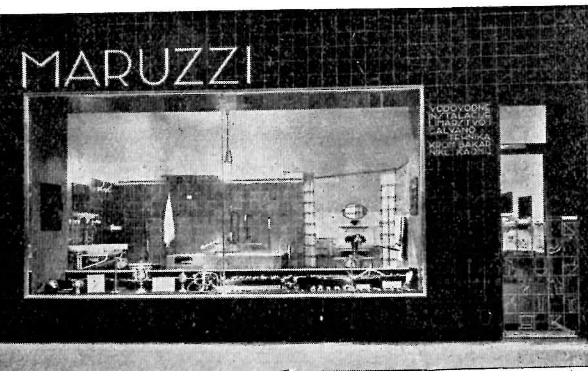

Najusavršeniji računski stroj
Generalno zastupstvo
MATADOR vl. A. Benčić
Ilica broj 5 ZAGREB Tel. 23-897

KEMIKA D. D.
za kemijsku i farmaceutsku industriju
Domaća tvornica kemijsko-farmaceutskih preparata i specijaliteta
Zagreb, Samoborska cesta 20
Telefon 33-91

Haljinu iz svile i ostalih tkanina možete sami izraditi kad si nabavite krojačku lutku izrađenu po Vašem stasu. Te krojačke lutke proizvodi
„Baby"
proizvodnja lutaka i igračaka
Zagreb, Trakošćanska ul. 58
Poštanski pretinac 48. - Tel. 95-57.
Tražite besplatne ponude!

ZAGREB
FRANKOPANSKA 9
TELEFON 27-59
Kromovanje, niklovanje, kadmiranje. - Instalacija vodovoda - Limarska radionica - Skladište armature i vodovodnog uređaja.
Tvrtka utemeljena 1873.
Odlikovana na izložbama u Zagrebu, Trstu i Budimpešti

L. & C. HARDTMUTH-OVE

OLOVKE, PERA

I BRISALICE

DOMAĆI SU

PROIZVODI!

TVORNICA KOH-I-NOOR OLOVAKA
L. & C. HARDTMUTH
U ZAGREBU

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREBČANA

BROJ 1 i 2. GOD. VII. VELJAČA 1939

Ivan Ulčnik:

POČASNI LANAC NAČELNIKA SLOB. KR. I GLAVNOGA GRADA ZAGREBA

Godina 1902 važna je u prošlosti grada Zagreba. Te godine nakon dugog vremena zalepršala je na magistratskoj zgradi opet zastava u bojama grada Zagreba sa njegovim grbom.

U staro doba zagrebačke prošlosti gradska zastava bila je ne samo svečani znak, već je ona zagrebačke građane sakupljala i predvodila u svakom njihovom sudbonosnom činu, pa čak i protiv neprijatelja. Čast i slava slobodnog kraljevskog i glavnog grada Zagreba zahtjevala je da gradska zastava bude opet znamen njegove stare slave.

O prošlosti naše Gradske zastave, te kako je nastala sadanja, biti će opširnije govora drugom zgodom.

Usporedo sa zastavom dobiva grad Zagreb drugi počasni znak, a to je lanac gradskog načelnika. Gradska zastava i načelnički lanac svakom zgodom su vidljiv znak grada Zagreba, kojim se ne diči samo njen predstavnik — Gradski načelnik, već je na te znakove časti ponosno cjelokupno zagrebačko građanstvo.

Nezaboravni zagrebački gradski načelnik Adolf pl. Mošinsky od Zagreba grada, uspostavlja gradsku zastavu i prvi se kiti načelničkim počasnim lancem. (U spomen knjizi[1]) koju su gradski činovnici, učitelji i

[1]) Spomen knjiga izašla je nakladom tiskare C. Albrecht (Josipa Wittaseka) u Zagrebu. Sadržaje 84 strane formata četvrtine. Papir je najfinije vrsti, a slike tiskane su na posebnom karton-papiru.

Pred naslovnom stranom otisnuta je u boji Gradska zastava sa grbom. Iza naslovne strane otisnut je prozor nad portalom franjevačke crkve, kojeg je prigodom obnove ove crkve 1902 poklonio grad Zagreb. U sredini prozora na staklu naslikan je Gradski grb.

Naslov spomen knjige je ovaj: »Slob. i kr. zem. glavni grad Zagreb od 1892 do 1902. Sastavljeno po službenim podacima«. Iza toga je otisnuta slika načelnika Adolfa

učiteljice grada Zagreba 1902 godine posvetili tom zaslužnom prvom građaninu zagrebačkom, prigodom proslave njegove deset godišnjice načelnikovanja (1892—1902), na strani 37 napisano je ovo:

»Čuvstvo ponosa i dostojanstva, kojim je gradsko zastupstvo isticalo vazda kao predstavnik Glavnog grada zrcali se i u dvije stečevine posljednjih godina, kojima je gradska općina uresi: Gradskom zastavom i počasnim lancem za gradskog načelnika.«

Pitanje počasnog lanca gradskog načelnika potaknuto je u skupštini gradskog zastupstva 5 prosinca 1898 g. § 329, prigodom proračunske rasprave za god. 1899. Tom zgodom zaključi gradsko zastupstva, da kod svih javnih zgoda imade načelnik glavnoga grada Zagreba u znak njegova dostojanstva nositi oko vrata počasni lanac, provišen zakonitim grbom slob. i kr. glavnoga grada Zagreba. Taj lanac ima se nabaviti troškom gradske općine.

U tom smjeru stavljen je prijedlog u skupštini gradskog zastupstva 5 ožujka 1900 § 68 uz dodatak, da se radi nabave načelničkog lanca izabere odbor ad hoc od tri lica. Taj odbor imao bi ovlaštenje, da po vlastitoj uviđavnosti odredi sve shodno glede nabave lanca, a uz najveći trošak od 4000 kruna, koja bi se svota imala potrošiti iz proračuna za 1900 god.

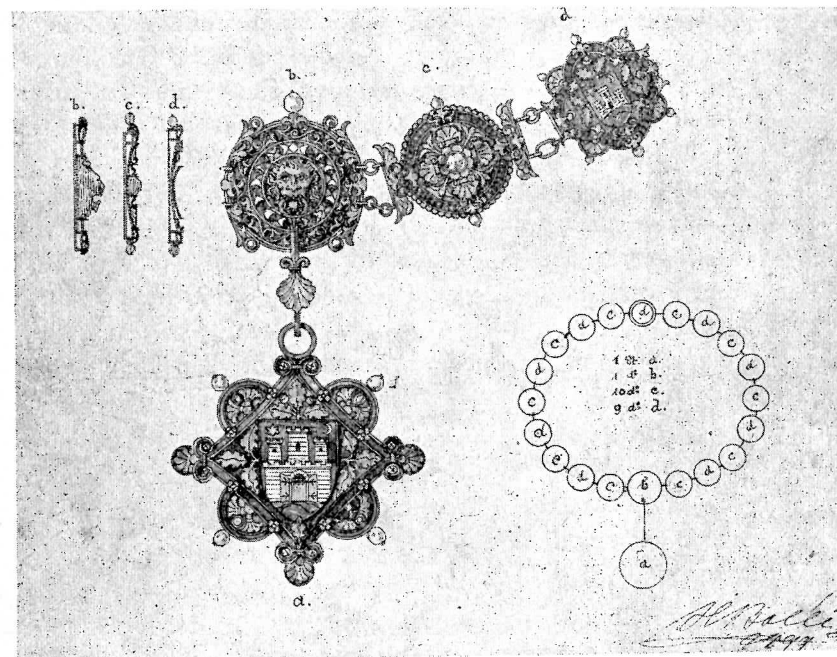
Prigodom ovog prijedloga razvila se u skupštini gradskoga zastupstva zanimljiva rasprava.

Mi ćemo je donijeti prema izvještaju »Narodnih novina« i »Hrvatskog Prava« od 6 rujna 1900.

Načelnik Mošinski predlaže, da se potreban trošak za lanac ne dozrnači na teret redovnog proračuna, već iz izvanredne dotacije. Gradski zastupnik Lavoslav Tkalčić (pravaška opozicija), predlaže, da lanac bude iz suhoga zlata, a nikako iz srebra, pa onda da se pozlati. Gradski zastupnik zlatar Slavoljub Bulvan (član većine zastupstva), izjavljuje, da je pripravan načiniti načelnički lanac, kakovog općina želi, za 60 posto jeftinije od dnevnih cijena, to jest za 800 kruna. Bulvan preporuča, da lanac bude iz suhoga zlata. Gradski zastupnik Stjepan Timet (pravaš, opozicionalac), podupire prijedlog zastupnika Tkalčića, te predlaže, da se za nabavu lanca može potrošiti i više od predviđenih 4000 kruna, dapače da se ne protivi ako bi lanac stajao i do 6000 kruna. Timet se zalaže, da se lanac svakako mora u Zagrebu izraditi. Predlaže, da se zastupnika Bulvana kao stručnjaka izabere u odbor ad hoc. Gradski senator Slavo Šrepl razjašnjuje, da nigdje u prijedlogu ne stoji, da lanac mora biti iz zlata. Zastupnik Tkalčić pobija navode senatora Šrepla i kaže, da je govor o zlatnom lancu. Zašto je riječ »zlatan« iz prijedloga ispuštena, nije mu poznato.

pl. Mošinskog u gala odori. Na slijedećoj strani je posvetnica Gradskih činovnika, učitelja i učiteljica. U sadržaju najprije je otisnut životopis načelnika Mošinskog. Iza toga dolaze opisi Gradskog razvitka i napredka, sa statističkim tabelama. Otisnute su slike koje prikazuju napredak Zagreba. Konačno su priopćeni životopisi sa slikama, gradskih činovnika, koji su godine 1902 i prije vodili gradsku upravu i to: Gradskog viećnika Đure Deželića, bivšeg grad. viećnika a kasnije vladinog odsječnog savjetnika Teodora Mallina, gradskog viećnika Slave Šrepla, gradskog građevnog nadsavjetnika Milana Lenucija i gradskog računarskog savjetnika Šimu Matasovića.

Spomen knjiga izašla je u mekanom vezu. Priređeni su i reprezentativni primjerci uvezani i bijelo platno ukrašeni zlatorezom. Na prvoj strani korica umetnut je gradski grb izrađen iz kovine.

Dio nacrta načelničkog počasnog lanca, izrađen po Hermanu Bolleu.
(Po tom nacrtu izrađen je lanac uz neke malene promjene.)

Konačno je stvoren zaključak, da brigu oko nabave načelničkog lanca preuzme poseban odbor ad hoc. U taj odbor izabrani su gradski zastupnici Franjo Arnold, Vladimir Krešić i Gustav vitez Pongratz. Odbor je imao dužnost, da gradskom zastupstvu podnese shodne prijedloge o nabavi lanca, a dana mu je naročita uputa, da kod nabavke lanca u prvom redu uzme u obzir domaće obrtnike. (Gradski arhiv br. 8913-1900.)

Iz ove rasprave u Gradskom zastupstvu vidimo da su baš tadanji gradski zastupnici nastojali, da načelnički lanac bude što vrijedniji i reprezentativniji.

Izabrani odbor sastao se 29 prosinca 1900 pod predsjedanjem gradskog načelnika Adolfa Mošinskog. Tu je zaključeno da se za izradbu lanca izabere osnova građevnog savjetnika Hermana Bollea. Nadalje, da se kod najboljih stručnjaka dade izraditi jedan članak lanca, kao uzorak. Osim toga je odlučeno, da se pozovu domaći zlatari, da glede izradbe cijelog lanca stave svoje ponude. Pozvan je građevni savjetnik Bolle, da se obrati na kojeg stručnjaka, koji bi bio voljan izvesti jedan članak kao uzorak.

Na 27 studenoga 1900 stavlja tada poznati crtač narodnog sloga August Posilović, (stanujući Primorska 28a), ponudu, u kojoj kaže, da je upozoren novinskim vijestima na osnovu nacrta načelničkog lanca. Radi toga predlaže tri osnove. Posilović u svojoj ponudi ističe ovo: »Ove nazočne tri osnove za rečeni počasni lanac sastavljene su po motivih hrvatskog narodnog sloga i to s razloga, što prvom načelniku trojedne kraljevine najbolje dolikuje, da na svojih grudih nosi počasni lanac na kojem će viditi hrvatski narod svoje narodne motive, koji su mu i preko tisuću godina srcu prirasli, koje on ljubi i cieni i koji će biti dokaz vierne tradicije hrvatskog naroda. Ako se pako taj počasni lanac ma u kojem god tuđem slogu izvesti dade povriediti će se ne samo umjetnička tradicija hrvatskog naroda a ujedno time pokazati da sami Hrvati ne mare za svoje krasne narodne motive, premda se ti motivi priznaju po cielom svietu«.

Posilović nadalje u ponudi obrazlaže, da ni jedan tuđi majstor naše narodne motive ne bi znao izraditi, zato preporuča naše zlatarske obrtnike. Ujedno sastavlja proračun troškova. Posilović misli, da bi zlato za lanac stajalo 4000 kruna a izradba 5000 kruna, ukupno najviše 10.000 kruna. (Grad. arhiv br. 54.085-1900).

Međutim su Posiloviću njegovi nacrti vraćeni s odgovorom, da ih odbor nije prihvatio. Ujedno mu je saopćena utješna vijest, da mu je za uloženi trud oko izradbe osnove lanca doznačeno 100 kruna nagrade. Šteta, da Posilovićevih osnova nema. Po ostalim radovima, koje je Posilović ostavio, mogli bi doći do uvjerenja, da je Posilović u svojoj hrvatskoj duši mogao zamisliti ljepše narodne ukrase, nego stranac — Nijemac Bolle.

Na sjednici odbora ad hoc održanoj 12 rujna 1901 pod pretsjedništvom načelnika Mošinskoga, (prisutan je bio i Bolle), saopćuje načelnik da je Bolle uzorke načelničkog lanca dao izraditi kod Gabriela Hermelinga, dvorskog zlatara u Kölnu, pa predlaže dva lančana članka na ogled. Odbor je uzorke prihvatio, uz neznatne promjene, te ovlastio Bollea, da sa Hermelingom stupi u pregovore glede visine troškova za izradbu lanca. (Grad. arhiv broj 46.677-1901).

Na sjednici odbora od 28 prosinca 1901 izvješćuje Bolle, da tvrtka Hermeling (vlasnik Josip Kleefisch), iz Kölna, spremna načelnički lanac izraditi uz cijenu od 2200 do 2400 maraka. (God. 1901 vrijedila je njemačka marka oko 1 K 20 fil.). Odbor se za tu ponudu ipak nije odlučio, već je zaključio pozvati zagrebačke zlatare, da stave svoje ponude, uz uvjet, da će lanac izraditi isključivo na području grada Zagreba i da gradskom odboru ad hoc pristoji pravo nadzora, da se lanac doista u Zagrebu izrađuje.

Dana 15 veljače 1902 sastali su se na gradskom poglavarstvu pozvani zagrebački zlatari i to: Slavoljub Bulvan, Albert Löwy, Milan Löwy, Antun Repina, Franjo Schöller, Leopold Waldhauser, Bruno Wolf i Julio Zirner. (Izim Schöllera svi ostali spomenuti su pokojnici).

Gradski perovođa Ivan Rajković predočio im je nacrt građevnog savjetnika Bollea. Zlatari su pozvani, da do 24 veljače 1902 podnesu Gradskom poglavarstvu ponude, u kojima se naročito imade naglasiti, da lanac bude isključivo u Zagrebu izrađen. Nadalje, da pristanu na nadzor za vrijeme izradbe, kojeg će vršiti članovi odbora ad hoc. Nakon stavljenih ponuda imali su zlatari u roku od 15 dana odboru predložiti uzorke lanca, ali bez svakog prava na odštetu.

Svi prisutni zlatari izjavili su se pripravnim da stave ponudu. Prisutni Bulvan izjavljuje da će lanac u svojoj radionici izvesti, osim radnja, koje se u Zagrebu ne mogu izvesti, kao emajliranje i brušenje kamena. Za rad ne zahtijeva nikakovu odštetu.

Na 17 veljače 1902 naknadno pristupa zlatar Vilim Englsrath, te izjavljuje, da 15 veljače nije mogao pristupiti, jer je taj dan bila subota, (njegov židovski blagdan). Pripravan je podnijeti ponudu za izradbu lanca.

22 veljače 1902 podnosi Slavoljub Bulvan pismenu ponudu u kojoj kaže, da će lanac besplatno izraditi, a za odštetu materijala i izradbu kutije traži najviše do 500 kruna. Tvrtka Englsrath u svojoj ponudi navodi, da je spreman lanac izraditi za 1800 kruna, i to da će lanac biti izveden u vlastitoj radionici, gdje su namještenici zagrebački sinovi.

Dana 28 veljače 1902 sastao se odbor ad hoc te otvorio ponude Bulvana i Englsratha. Prihvaćena je ponuda Bulvana kao povoljna, a konačna narudžba uslijedit će, kada odboru ad hoc predloži dva uzorka, koji bi imali odgovarati uzorcima tvrtke Hermeling iz Kölna. Bulvan imade uzorke izraditi u roku od dva mjeseca od narudžbe. Hermelingovi uzorci imadu se otkupiti. Bolle je umoljen, da priopći cijenu uz koju će tvrtka Hermeling gradskoj općini ustupiti u vlasnost uzorke lanca. (Gradski arhiv br. 46.677-1901).

Tvrtka Hermeling zatražila je za svoje uzorke odštetu od 278 maraka (ili 328 kruna 04 filira). Ova svota isplaćena je tvrtci preko Hrvatske komercijalne banke. (Grad. arhiv br. 25.189-1902).

Konačno je gradskom zastupstvu na sjednici 2 lipnja 1902 § 114 predloženo, da odobri izradu počasnog lanca gradskog načelnika prema osnovi građevnog savjetnika Bollea, a po uzorcima tvrtke Hermeling. Izradba bi se imala povjeriti zlataru Slavoljubu Bulvanu uz odštetu za upotrebljeni materijal.

Na ovoj skupštini razvila se zanimljiva rasprava u pitanju nabave načelničkog lanca. Raspravu donijet ćemo po izvještajima tadanjih »Narodnih novina«, koje su odobravale rad većine gradskoga zastupstva i »Hrvatskog Prava«, kao lista gradskih zastupnika pravaša, koji su u gradskom zastupstvu bili manjina.

Gradski zastupnik Pajo Gašparović (»Hrvatska stranka prava«), govori protiv lanca i kaže, da je lanac u današnje doba anahronizam, (uvodi se kao zastarjeli običaj). Pita kakovu će svrhu imati taj lanac koji nema nikakove historičke vrijednosti. Londonski lord-major (gradonačelnik) nosi doduše počasni zlatni lanac, nu to je opravdano historičkim tradicijama. Gašparović predlaže, da se taj predmet skine s dnevnog reda, a prijašnji zaključak gradskoga zastupstva od 5 ožujka 1900, kojim je nabava lanca odobrena, da se ukine.

Gradski zastupnik dr. Ivo Malin, (član tadanje zastupničke većine), zagovara nabavu lanca te kaže, da se o lancu može misliti što se hoće, ali se ne može reći, da je anahronizam, koji da ne bi spadao u naše demokratsko doba. Dr. Malin podsjeća na lance rektora i dekana našeg sveučilišta[2]) koji su uvedeni pod konac prošloga vijeka, i to odobrenjem

[2]) »Spomenica o 25-godišnjici postojanja Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu« (izdao Akademički senat Kr. sveučilišta god. 1900), donosi historijat sveučilišnih insignija.

Godine 1877 podnio je rektorat Hrvatskog sveučilišta na kralja Franju Josipa I. pretstavku, u kojoj je kralja molio, da zagrebačkom sveučilištu, koje nosi njegovo ime, pokloni počasnu insigniju. Ovu pretstavku preporučila je Hrvatska zemaljska vlada.

Kralj je pretstavku Sveučilišta uvažio i iz privatnih sredstava darovao 1.500 for. Za taj novac naručeni su počasni znakovi kod zlatara Teodora Breindeisa u Beču.

Prigodom svečanog umještanja rektora dra. Koste Vojnovića, obavljenog 19 listopada 1877, okićen je novi rektor prvi puta počasnim lancem. Ovaj čin izvršen je u dvorani Hrvatskog Sabora. Toj svečanosti prisustvovali su tadanji hrvatski ban Ivan Mažuranić, članovi hrvatske vlade: Jovan Živković, dr. Pavao Muhić i dr. Marijan Derenčin, predsjednik Akademije dr. Franjo Rački, gradski načelnik dr. Stanko Andrijević, sveukupni profesorski odbor, sveučilišna omladina, te ostalo ugledno građanstvo.

Ban Mažuranić priopćuje u početku svečanosti, da je kralj darovao sveučilišne insignije. Ban predade lanac odstupajućem rektoru dru. Antunu Kržanu sa željom »da taj počasni znak svake godine prelazi od dobroga na boljega, od slavnoga na slavnijega, od učenog na učenijega, dokle god bude Hrvatskog naroda«.

Dr. Kržan predade lanac novom rektoru dru. Vojnoviću, koji se njime okiti i pročita svoj nastupni govor.

U veče istoga dana priredili su đaci prijateljsku večer u gostionici »Fortuna«, koju je tada na Markovom trgu br. 80 u kući Vjekoslava Veršec vodio gostioničar Richter.

čitavoga naroda. Nadalje naglasuje da i u stranome svijetu, naročito u francuskoj republici u kojoj su organi uprave birani od naroda, nose svi razne počasne znakove. Isto i pretsjednik republike čim bude izabran, dobiva velekrst počasne legije, koji nosi uz široku crvenu vrpcu. Bečki gradski načelnik imade zlatan počasni lanac, koji je također novoga porijekla. Dr. Malin drži, da će zlatni lanac dići ugled zagrebačkog načelnika, kao vidljiv znak našeg povjerenja prema njemu. Predlaže, da se prijedlog Gradskog poglavarstva za nabavu lanca prihvati.

Kod glasovanja prihvaćen je prijedlog Gradskoga poglavarstva sa 34 protiv 2 glasa, (zajedno sa Gašparovićem).

Na istoj sjednici zaključeno je, da se izradba lanca povjeri zagrebačkom zlataru Slavoljubu Bulvanu. O tom zaključku obavješten je Bulvan, pa mu je ujedno dostavljen opis lanca, sastavljen po Bolleu u njemačkom jeziku. U hrvatskom glasi:

»Lanac se sastoji od izmjenice poredanih članaka **b** i **c** kako je u crtežu predočeno, od glavnog članka **a** i na njem visećeg grba **d.** Svi ovi dielovi imadu se ručnom radnjom od pravoga srebra umjetno plastično izvajati, sa svima figuralnim i ornamentalnim ukrasima, te u vatri pozlatiti. Obojeni ispunjci od prozirnog emaila utaljeni su u obodce. Fino izvajani ornamenti priljubljuju se plastično na email, a pričvršćeni su na popruge obodaca. Biela zrna na obodu su od mutnog srebra. Srednji kamen u člancima **b** je pečeni kalcedon, a oka od 8 malih uvojaka na sva četiri ugla ovjeska jesu diamantni iverci.

Broj članaka je slijedeći:

1 viseći grb **d;** jedan glavni srednji članak **a; 10** članaka **b** i 9 članaka **c.**

Od članaka **b** i **c** imaju se podnieti uzorci izrađeni od pravoga gradiva, a za **a** i **d** modeli od voska.

Posvetni napis bit će na naleđu ovjeska«. (Grad. arhiv br. 23.681-1902).

Posvetni napis glasi: »Sačinjen prema zaključku gradskog zastupstva od 5 XII. 1898. Bulvan zlatar 1902«.

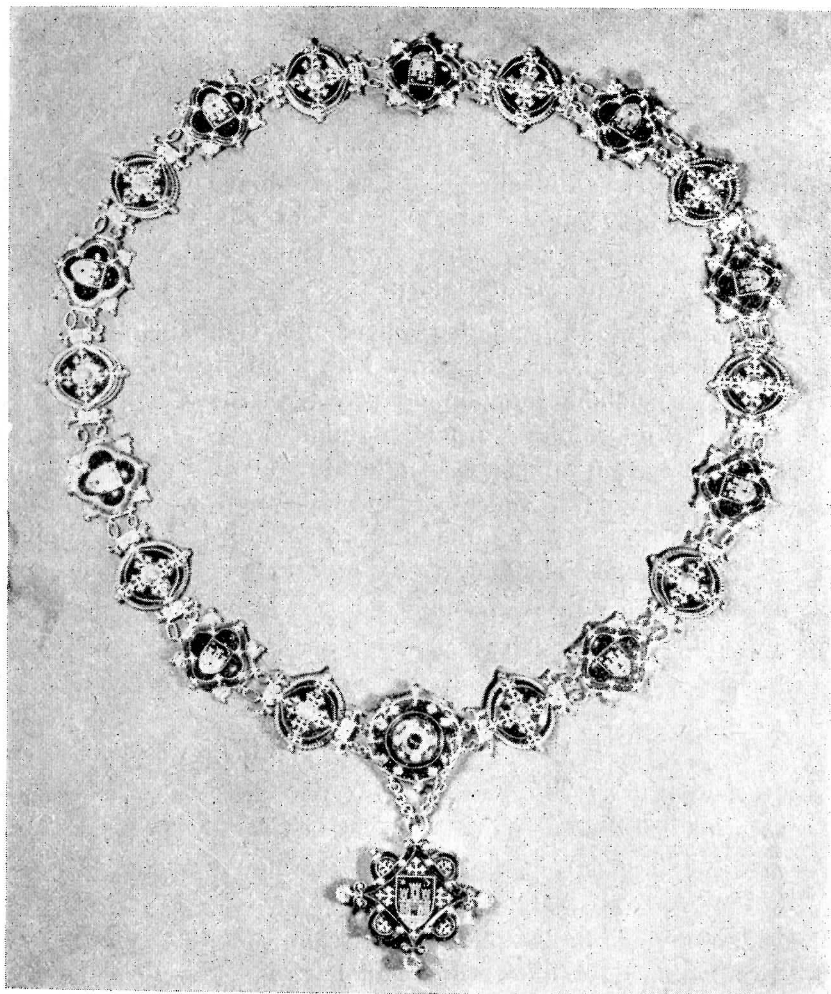
»Narodne novine« od 29 kolovoza 1902 donose vijest, da je Bulvanova zlatarska radionica dovršila izradbu načelničkog počasnog lanca, i da će od 1 rujna lanac biti općinstvu na ogled izložen u izlogu Bulvanovog zlatarskog dućana. Taj se tada nalazio u Ilici br. 14.

Lanac je u glavnom izrađen prema Bolleovim nacrtima i jedino na

Prisutno je bilo dvije stotine đaka. Na večeru su došli: rektor dr. Vojnović, profesor dr. Kržan i dr. Franjo Marković, koji je izrekao rodoljubnu zdravicu. Biskupu Strossmayeru kao utemeljitelju Hrvatskog sveučilišta, otposlan je u Đakovo brzojavni pozdrav. Đaci su pjevali hrvatske davorije.

glavnom srednjem članku **a** nije izvajana lavlja glava, već su umetnuta 4 briljanta, svaki od pol karata, a u sredinu je umetnut crveni rubin.

U skupštini gradskog zastupstva održanoj 3 veljače 1903 § 28 podnijelo je Gradsko poglavarstvo obračun troškova za izrađen lanac, koji

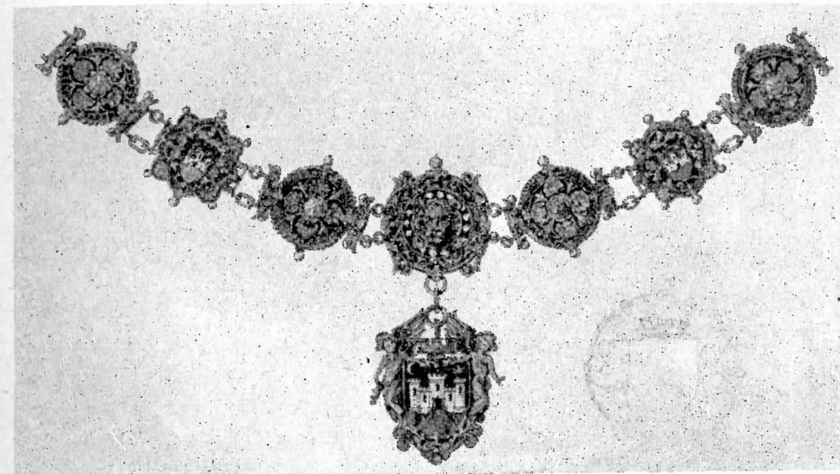

Fotografija načelničkog počasnog lanca prama današnjem stanju.

su ukupno iznosili 1483 krune 04 filira. Sastojali su se iz ovih izdataka: Tvrtci Gabriel Hermeling za uzorke 328 kruna 04 fil.; zlataru Bulvanu za materijal 1155 kruna. Gradsko zastupstvo odobrilo je predloženi obračun, a ujedno je zaključilo, da se zlataru Bulvanu za besplatnu izradbu lanca izrazi zapisnička zahvala. Istim zaključkom izražena je zahvala i

građevnom savjetniku Bolleu, koji je besplatno izradio nacrte lanca. (Grad. arhiv br. 44.671-1902).

Donašamo slike još dviju Bolleovih nacrta, koji ali nisu bili prihvaćeni Na primjerku nacrta **A** vidimo da u gradskom grbu postoji razlika obzirom na položaj mjeseca i zvijezda. Mjesec je položen na lijevoj strani grba u padajućem stanju, umjesto na desnoj u rastućem. Zvijezda je položena na desnoj strani, umjesto na lijevoj.

Nacrt A načelničkog lanca (koji nije prihvaćen).

U primjerku nacrta B mjesec i zvijezda su na pravom mjestu, jedino je mjesec u padajućem, umjesto u rastućem položaju.

Oba nacrta **A** i **B** bitno se razlikuju od prihvaćenog. Osobito je razlika u obliku privjeska.

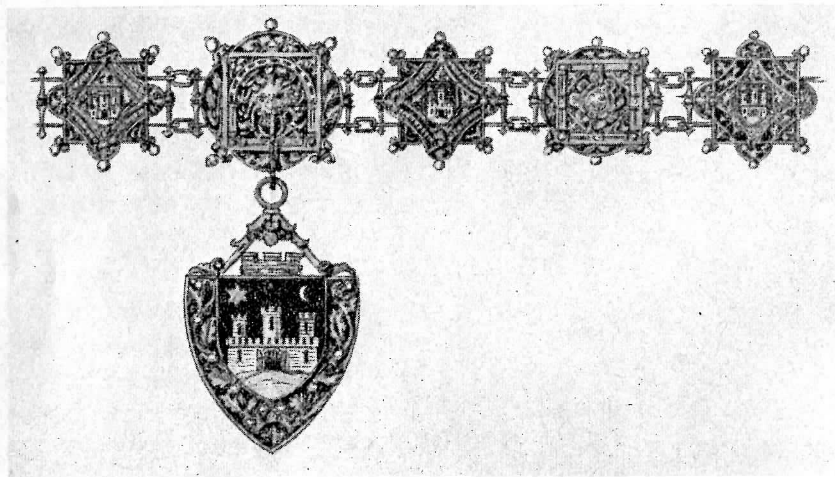
Iz predočene prošlosti počasnog načelničkog lanca vidi se, da potječe iz novijeg doba. Jedva su prošle 37 godina od vremena, kada se već pokojni i zaslužni gradski načelnik Adolf pl. Mošinski od Zagreba grada, prvi puta okitio lancem, znakom »načelničkog dostojanstva«, kako je rečeno na skupštini Gradskoga zastupstva 5 prosinca 1898, prigodom povedene prve rasprave o njegovoj nabavi.

Kasniji gradski načelnici bili su prvi puta okićeni lancem nakon položene načelničke prisege, kada su ujedno preuzimali gradsku upravu. Do sada su nosili načelnički lanac ovi gradski načelnici: Adolf pl. Mošinski, dr. Milan Amruš, arh. Janko Holjac, dr. Stjepan Srkulj, arh. Vjekoslav Heinzel, dr. Ivo Krbek, Rudolf Erber i dr. Teodor Peičić.

Jednog načelnika počasni lanac ipak nije resio. Dne 14 travnja 1920 nakon provedenih gradskih izbora (prvi puta na temelju općeg prava

glasa), izabran je za gradskog načelnika Svetozar Delić (pristaša radničke komunističke stranke). Nakon položene prisege izručio je prisutni vladin povjerenik dr. Goglia Deliću lanac. Delić je zamahom ruke lanac otklonio riječima: »Do vanjskih znakova ne držim ništa«[3]). (Po izvještaju »Jutarnjeg Lista« od 17 travnja 1920).

Načelnički lanac doživio je jednu »dogodovštinu« i god. 1910. Te godine pozvao je starodrevni Krakow, kao nekadanja Poljska prijestolnica, grad Zagreb na veliku poljsku narodnu svečanost.

Nacrt B načelničkog lanca (koji nije prihvaćen).

15 srpnja 1910 slavila se u Krakowu 500-godišnjica velike grunewaldske bitke, gdje je poljska vojska pod vodstvom velikog svog kralja Vladislava Jagelovića 15 srpnja 1410 porazila vojsku Njemačkih redova, čime su Nijemci konačno izgubili istočnu Prusiju. Na tu proslavu došlo je u Krakow preko 200.000 ljudi iz svih krajeva svijeta, gdje Poljaci žive.

[3]) Istoga dana dogodio se prvi slučaj u povijesti grada Zagreba, da novoizabrani gradski načelnik Svetozar Delić, sa svojom komunističkom većinom, nakon završetka svečane skupštine gradskog zastupstva nije pošao u starodrevnu gradsku župnu crkvu Sv. Marka na običajni »Te Deum«. (Građanska manjina pošla je u crkvu).

Međutim načelnik Delić nije kasnije imao prilike da taj »vanjski znak« opet otkloni, jer je njegovo načelnikovanje bilo »od tri dana«. Radi izjave komunističkog gradskog zastupnika »druga« Kamila Horvatina, pročitane na svečanoj skupštini gradskog zastupstva, odredila je tadanja hrvatska vlada suspenziju načelnika Delića i njegove većine. Tako je ovaj u prošlosti gradske uprave jedinstveni režim brzo završio svoje djelovanje.

Bilo je samo 10.000 poljskih »Sokola«. Oduševljeno se pjevala narodna himna »Ještie Polska nie zginiela«.

»Prezydent miasta Krakowa« pozvao je svojim dopisom od 12 ožujka 1910 (br. 6220-10-IX.) grad Zagreb, da pošalje na ovu veliku svečanost poljskoga naroda svoje izaslanike. Na sjednici gradskoga zastupstva održanoj 9 svibnja 1910 zaključeno je, da pođu u Krakow na svečanost gradski načelnik Janko Holjac, podnačelnik Dragutin Mondekar i gradski zastupnik dr. Stjepan Srkulj. O tom zaključku gradskog zastupstva obavješten je odbor za svečanost u Krakowu pismom od 12. svibnja 1910. (br. 14023).

Gradski načelnik Holjac odredio je da na svečanost bude ponesen i načelnički lanac, kojega je putem imao čuvati gradski podvornik Ivan Pevec (umro godine 1913).

Zagrebačko gradsko izaslanstvo stiglo je u Krakow 14 srpnja. Dan po dolasku odvezli su se zagrebački izaslanici fijakerom na mjesto svečanosti. Svečanost je bila započela i zagrebački se gradski načelnik imao pojaviti s načelničkim počasnim lancem oko vrata. Tek sada je primjećen nestanak lanca. Ubrzo je ustanovljeno, da je nesretni podvornik Pevec zaboravio lanac u — fijakeru, a fijaker je međutim već bio dalje krenuo.

Načelnik Holjac morao je svečanosti sudjelovati bez lanca, što je svakako bilo to neugodnije, jer je načelnik u ime grada Zagreba imao prići podnožju spomenika Ladislava Jagelovića i tamo položiti srebrni lovor vijenac.

Usput neka bude spomenuto, da je na srebrnom lovor vijencu stajala ova posveta: »Pobjedniku grunewaldskom, velikom Vladislavu Jageloviću, glavni grad Zagreb 15. VII. 1910.« (Spomenik o kojem je ovdje riječ, darovao je gradu Krakowu glasoviti virtuoz na klaviru Padarevsky).

Da se međutim vratimo našem lancu: Krakovsko redarstvo dalo se odmah u potjeru za nestalim fijakerom i počasnim lancem zagrebačkog gradskog načelnika. I imalo je sreću, jer je fijakerista pronađen već slijedećeg dana, a lanac je spašen.

Ovu »dogodovštinu« priopćio nam je g. dr. Stjepan Srkulj.

Nakon svršenih svečanosti primio je zagrebački gradski načelnik arh. Holjac zahvalu »Prezydenta miasta Krakowa«: od 30. lipnja 1910. (br. 488-Prs), u kojoj oslovljuje ovaj zagrebačkog načelnika sa: »Jasnie Wielmožny Panie Prezydencie!«, te se gradu Zagrebu srdačno zahvaljuje, što je preko svojih izaslanika učestvovao u velikoj proslavi poljskog naroda. (Grad. arhiv br. 105-Prs-1910).

Pokrivačke i izolacione radove izvađa
HINKO BAUER
ZAGREB ILICA 26 TELEF. 60-75
uz strogo stručnu, solidnu i jeftinu izradbu. Za sve poslove jamstvo. - Troškovnike i pregled krovova besplatno. - Solidna i jeftina godišnja uzdržavanja. - Članovi D. Z. 5% popusta

Dr. Franjo Bučar:

UZ 100 GODIŠNJICU AUGUSTA ŠENOE

Sav hrvatski narod poznavao je Šenou po njegovim patriotskim novelama i pjesmama te historijskim romanima, u kojima je poglavito veličao grad Zagreb i našu hrvatsku prošlost. Mlađoj međutim generaciji bile su malo poznate njegove Zagrebulje, prekrasni feljtoni o Zagrebu u »Pozoru« i »Vijencu«. »Zagrebulje« su počele izlaziti god. 1866 u »Pozoru«, nastavio ih je god. 1867 u »Pozoru«, a god. 1879 i 1880 u »Vijencu«. Posljednja mu je bila br. 5 1880. god. u »Vijencu« u br. 51, str. 835.

U svojim »Zagrebuljama« opisao je Šenoa najprije prusko-austrijsko-talijanski rat i sudjelovanje Hrvata kod toga, veliki zagrebački sajam Kraljevo još na starom sajmištu sadanjem Zrinskom trgu, gostovanje talijanskih opera u Zagrebu, o zagrebačkim društvenim plesovima naročito sokolskim i pokladama onog vremena u staroj Streljani, danas »Urania« kino, o starom hrvatskom saboru u županijskoj kući na Markovom trgu, o Sjevernoj i Južnoj promenadi, danas Vrazovo i Strossmayerovo šetalište, o švapčarenju u zagrebačkom boljem društvu, naročito kod aristokracije i talmi aristokracije. Osobito mnogo je pretresao prilike u tadanjem hrvatskom i njemačkom kazalištu, pledirajući neprestano za hrvatski duh u zagrebačkom kazalištu i na zagrebačkim koncertima.

Kada je pak potres dne 9. studenoga g. 1880 ozbiljno prodrmao Zagrebom, napisao je o tom potresu pet »Zagrebulja« u »Vijencu«, od kojih jedna nosi ime: Stolna crkva zagrebačka poslije potresa. Tada je Šenoa kao gradski senator imao glavnu referadu kod zagrebačkog potresa te je morao s raznim komisijama obilaziti po svim ulicama po oštećenim kućama, što je onda pospješilo njegovo već znatno narušeno zdravlje, te je doskora već 13. prosinca naredne godine i umro. Šenoa je sastavio o tom zlokobnom potresu i posebno veliko i vrlo zanimljivo izvješće, koje je priopćeno u Izvješću gradskog načelnika o djelovanju zastupstva i poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada za god. 1880, koje je pročitano na sjednici gradskog zastupstva dne 23. veljače g. 1881, kada su ti potresi već sasvim prestali. Ovo izvješće izašlo je napose gradskom nakladom. Šenoa je svršio svoj izvještaj zanosnim riječima: »Napokon želim da Bog sačuva naš Zagreb od tolike nesreće, koju doživismo od toli kobne godine, kakova je bila g. 1880. Bog dao da lijepi naš glavni grad još ljepše procvate nego što je prije cvao«.[1]

[1] Dr. Bučar: »Prije 54 godine«, »Jutarnji List«, XI. 1934. Izvještaj Augusta Šenoe o velikom potresu u Zagrebu 9. XI. 1880.

Jednaki izvještaj izašao je i na njemačkom jeziku od posebnog odbora za pripomoć nastradalima od potresa u Zagrebu, kojemu je bio na čelu Dr. Ivan conte Buratti (u mjesecu ožujku 1881).[2]

Da se odužimo bar donekle uspomeni našeg neumrlog Zagrebčanina Šenoe priopćit ćemo u cijelosti jednu od njegovih najljepših »Zagrebulja« o potresu u njegovom rodnom gradu koji on s toliko ljubavi i zanosa opisuje u svojim »Zagrebuljama«. Nadamo se da će naš mlađi svijet željno posegnuti i za »Zagrebuljama«, kako se je to događalo i u ono doba, kada su izlazile i kada se je svaki broj »Pozora« ili »Vijenca« upravo radi Šenoinih »Zagrebulja« željno očekivao, naročito sa strane krasnog spola, koji je on ako je i jako volio ipak koji puta i po zasluzi kritizirao.

ZAGREBULJA

2. god. 1880.

(»Vienac«, 1880. br. 47, p. 771).

Deset sekunda! Šesti dio jedne minute! Časak da dva tri puta dahneš, manje nego što treba na smrt ranjenu crvu, da pogine; što je to u životu čovjekovu? Šta je to u povijesti naroda? Ništa! U tečaju povijesti svijeta čini ti se da te mjere nema. Ali sada kad nam se pomalo vraća svijest i dah, kad je i sam bijes prirodin, bijući nas, sustao, to se možeš poslije dugih deset dana položiti na uzglavlje, kad ti pod drhtavim nogama ne riče podzemni vatreni zmaj, udarajući svojom kobnom pandžom u srce hrvatskoj domovini, — istom sada prolazeći kućama glavnoga grada, mjerimo deset sekunda, pa nam se čini da je to bio cio vijek, prokleti vijek.

Vi, koji toga vidjeli, oćutjeli niste, poznajete strah, prepast, zdvojnost samo po imenu; mi sve to poznajemo po istini. Za osam punih dana potrese podzemni, nepobjedivi demon prirodin tlo pod temeljima naše prijestolnice dvadeset i sedam puta. Hodasmo omamljeni, blijedi, vrućica nas tresla živci, kao da će nam popucati, hodasmo po svetom tlu našeg zavičaja poniknute glave, noseći u srcu očajno čuvstvo, da će nam pod nogama zinuti grob, da će se domovi, gdje smo se rodili, gdje smo sa svojim milima trajali sretne dane, oboriti na nas, da će nas zakopati. Većina, hvala Bogu, ne izgubi svijesti, ali sav je grad hvatao neki delirij. Jedan je čovjek poludio, nekoje gospođe obolješe. Trebalo je poći na Jelačićev trg, na Zrinski trg. Jednom pođoh i ja, da pogledam taj prizor. Tanahni bijeli oblaci gonili se nebom, a kroz njih prodiraše mjesečev

[2] Bericht des Magistrates der k. Frei- und Landes-Hauptstadt Agram in der Thätigkeit des technischen Executiv- und Unterstützungs-Comites in Angelegenheit der Erdbeben-Katastrophe vom 9. November 1880. Agram. Verlag der Stadtgemeinde, 8. p. 27.

kolut. Na Jelačićevu trgu gužvala se gomila plahih ljudi, u kočijama spavahu obitelji, koje bjehu napustile svoje stanove. Oko toga stoje kuće, kao prijeteći crni divovi, sred toga se vidi Jelačićev kip o mjesečini. Ljudi obilaze kao tiha, plaha struja, gledaju ispod oka kuće i šapću potiho. Duhovi su, misli. Na Zrinskom trgu u okviru crnih visokih palača, nižu se crna rebra gologa drveća. Svetiljke uljenice dršću kao svjećice na groblju. U središtu perivoja, gdje obično glazba razigrava veselo srca Zagrepčanima, stoje daščare, tu spavaju ljudi. Ali mnogi ne nađoše daščara. Po klupama, po travi sjede, leže žene i djeca. Nije to sirotinja, koja nema što da jede. To su ljudi iz dobre kuće, ali imetak im je kuća, a boje se da će im se kuća srušiti. Da ti je vidjeti ona blijeda lica, one očajne ukočene oči. Nikad ne vidjeh užasnije slike, ne oćutih dublje žalosti za svoga vijeka. Jer što? Glavu svoju i svojih možeš iznijeti, ali Zagreb, čitavi Zagreb! Bilo je, kao da je đavo trgnuo otrovni nož, da ga zarine u srce Hrvatskoj — u Zagreb! Tu stoje glasoviti hramovi božji od mnogo vjekova, tu palače znanosti i umjetnosti, a sve je skupio znoj naroda hrvatskoga kroz vjekove; slovili smo u svijetu kao kulturan narod, radili smo podupirani samo vlastitom snagom, a sada da to izbriše samo deset sekunda, jedan dah, jedan mah. To nije potreslo samo temelje naših kuća, već i temelje naših srdaca do dna, do korijena.

Vrijedno bi bilo zapisati, kako je ovoga ili onoga iznenadila strašna zgoda u 8 sati 35 minuta u jutro. Meni je to pripovijedalo sto ljudi, svaki na svoj način, svaki način bijaše užasan. Neki mi kapetan reče: »Vodio sam svoju kumpaniju od velikoga vježbališta pri Savi. Pred nama stajaše Zagreb. U jedan put potrese se pod nama zemlja, pred nama se poče klimati gora, a tornjevi zagrebački počeše se njihati kao šibe o vjetru. »Momci, rekoh, mi više nećemo naći kasarne, jer nećemo naći Zagreba«. Tako kapetan. Drugi mi čovjek ispriča: »Stajah u svom vrtu usred grada. Nešto me gurnu pod nogama, uhvatih se za drvo. Bilo je, da je sav grad, da su sve grdne kuće i crkve skoknule u vis i opet se spustile. Potom se poče grad zibati nadesno, nalijevo, i u taj par popadaše dimnjaci s krovova, daždio je crijep na zemlju. Mišljah, da je sudnji dan«. Tako pričahu ovi, a ja ću što sam ja u prvi mah doživio. Spremah se upravo od kuće u zagrebačku goru po službenom poslu. Još da uzmem šešir. U jedan put sruši se na mene vješalica za odjeću, visoka, tanka, sa širokim temeljem, a bilo mi je, kao da stojim sred burna mora na brodu, koji se ljulja amo i tamo. Potres, pomislim, skočim na prag. K meni sunu žena, djeca, sva družina. Visisvjetiljka njihala se kao njihalo od ure od istoka k zapadu, ure udarahu silovito u zaklopno staklo. Kameni kipovi počeše skakutati na ormarima a posude su vrcale sa police na zemlju u crti parabole, kao da si ih izbacio iz topa. Pod zemljom tutnji mukla grmljavina, izvana se čuje prasak crijepa, kuća se ziba i ziba kao brod

na moru. Oblio me leden znoj. Pritiskivah još jače svoje. Napokon se stiša bijes. Iziđoh iz kuće. Nasuprot meni stanuje prijatelj mjernik. Krenusmo obojica da vidimo šta je. U prvi mah nismo govorili ništa. Po ulicama prolazi uzjareno ljudstvo. Gomile crijepa dimnjaka leže na taracu, visoke zidine zijevaju. Ljudi mameni dovikuju si kojekakove glasove. Svetilište u prvostolnoj crkvi se srušilo; mene je to zabolo kao nož u srce. Pohitismo u crkvu Sv. Marka. Vršak pročelja se slomio. Uđemo, popnemo se na kor. Između gotskih rebara pao je svod na orgulje, razbio ih. U tren se potrese pod nama zemlja. Bilo je bježati iz crkve. Izađosmo u hram Sv. Katarine. Pročelje je popucalo, s oltara se svalio mramorni kip Sv. Ignjaca, glava mu je odletjela, sa svoda popadale fresko slike. Užasna li prizora! »Prijatelju! Da vidimo Akademijsku palaču, jesu li stupovi cijeli«, rekoh. Pođosmo. Da, stupovi stoje, palača stoji, ni za vlas da se je pomakla, ali ornamentika, slikarija sve pocuri curkom na zemlju, dimnjak razbi stakleni krov, staklo razbi bakarske starine, potres potrese i razbi grčke posude, pobaca knjige sa polica, kao da su bačene iz topa. Izađosmo, jedva odahnusmo. Šta vele ljudi? Evo sa palača Zrinskog trga srušili se kameni kipovi, fratarski toranj popucao na četiri strane, remetska stara crkva, grobnica Alapića i Karlovića, nije nego ruševina. Školske zbirke leže razlupane, izmiješane, meteorologijska je stanica uništena. Bilo mi je, kao da mi je gvozdena šaka stisnula srce, pomislih, Bog i duša, na Pompeje i Herkulanum.

Minu dan, dva u smrtnom strahu. Zalazio sam u kuće. Tu potrgane stube, ispucani zidovi, rasprsnuli svodovi. Ljudi bježe bez obzira iz stanova, u svakoj pukotinici vide gotovu smrt. Nema škole, nema ureda, ljudi bježe iz Zagreba. Da zdvojiš. Ban zapovjednik i načelnik glavnoga grada ne zdvojiše, ustrajaše na svom mjestu. Njima čast.

K zdvojnosti se pridruži glad novinarski. Ta pisarčićima su potresni prizori, iskićeni romantički, najdraža hrana. Čitao sam te razne vijesti i članke. Kraj teške žalosti svoje nasmijah se grohotom na sve te gluposti i laži.

Mišljah da čitam mitologiju. Zagreb, da je samo ruševina, pet crkava da treba porušiti do temelja, pet stotina kuća da se je srušilo, siromasi, da su preseljeni iz uboške kuće, kod Resnika da se pokazaše vulkani, vrela voda da je štrcala trideset metara visoko. (Taj piskar valjda nije znao, što je metar, niti je imao u rukama compendium geologije.) A sve je to laž, puka laž, to sam vidio na svoje oči. No općinstvo je sve to čitalo, gutalo novine, povjerovalo i prestravilo se. Ludost novinarska učinila je toliko zla, koliko i potres. Nesreća je velika, jer je šteta ogromna. Ko je zavirio u kuću, može taj kvar izmjeriti. Ali Zagreb je Zagreb!

Nijedna se kuća nije srušila, nema ih deset između dvije tisuće, u

kojima se ne bi moglo stanovati. Popravak će stajati milijune, ali dvadeset i sedam puta zamahnula je šaka prirodina na naše srce, i Zagreb, ako i teško ranjen, stoji i živi, pa da je tako bio potresen carski Beč, palače na Ringu bile bi se srušile u prah, kao da su građene od karata. Prije trista godina obori potres toranj sv. Marka i Medvedgrad. Tatari su ga srušili. Španjolci bombardirali, četiri puta kroz tri vijeka pohara ga užasna vatra, ali iz svih tih nevolja dignu se Zagreb kao fenić ptica.

Bilo je na večer prvoga dana potresa. »Naše arkade, grob našega Preradovića sigurno se je srušio«, reče mi prijatelj. »Odvezimo se onamo!« odgovorih. Odvezosmo se. Bilo je mutno vrijeme. Sipila je kiša. Gotovo ne smjedoh od bojazni podići oči. Znao sam da je glavni udarac došao od Zagorja na Granešinu, Remete, preko mirogojskoga groblja, u Novu Ves, Kaptol na Jelačićev trg, Zrinski trg, te išao prema Savi. Napokon dođosmo pred groblje. Pogledah. Velika kuba vidi se netaknuta, tanki se stupovi dižu put mutnoga neba, a onamo o mutnom zanebljü na jugozapadu ističe se crna silhuetta Zagreba. Stoji, Bože moj, kao da mu nije ništa, a ranjen je teško. Po groblju leže oboreni spomenici, kameni krstovi iskočili iz pilova, kao da si ih dignuo prahom. Stupismo u grobnicu Petra Preradovića. Tu stoji slika domovine, netaknuta cijela. Divlja sila prirodina, kao da je od straha stala na pragu genijevu, kao da se je bojala dirnuti u veličajnu žrtvu naroda. Činilo mi se u sumraku, da je mramor-slika domovine još tužnija, kao da je bolnim okom svrnula na Zagreb, kao da pita: Oj lijepi cvijete hrvatski, oj Zagrebe naš, što si skrivio, da je upravo tebe pogodila nemilosna ruka prirodina? Koji je demon podmitio podzemne sile, da se slete na tebe? I tada se sjeti domovina, da je Zagreb izgorio, da ga je potres u davna vremena potresao: Evo gledaj me, još Hrvatska nije propala, a nisi ni ti, Zagrebe moj. Upri ljudski, drž se junački, evo vjere, cvjetačeš ljepše, nego što si evo cvao, jer su ti sinci poštenjaci, junaci. Nitko živ neće porušiti našega prava, naše svetinje, nikakva moć neće porušiti tebe, a kukavicama daleko kuća!

Spectator :

NEŠTO O NAŠIM SELJAČKIM KUĆAMA

Kaošto sve čime se jedna kulturna sredina u vanjskom izražaju očituje, primjerice nošnja, običaji, plesovi itd., tako je i građevinski izražajni oblik kog je naš seljački narod našao i dugotrajnom praksom usavršio, jedan od karakterističnih i njemu svojstvenih momenata, koji bi nas trebao da zanima mnogo u većoj mjeri no što to redovno biva.

Znamo, da je tektonska forma, koju jedan narod daje svojim nastambama, gospodarskim zgradama, mlinovima itd., uvjetovan jedamput izvana: podnebljem, na raspoloženju stojećim gradivom i položajem gradilišta, dok iznutra: praktičnom svrhom kojoj ima zgrada da služi, zatim načinom života stanovnika, običajima i napokon ekonomijom, tj. štednjom materijala i radnje. Uočiv ove dvije komponente: izvana materijal i mjesne prilike, iznutra: svrha objekta, lako ćemo u svakom pojedinom slučaju otkriti t i p o v e u koje se je seosko graditeljstvo kristalizovalo, stvorivši tako nekoliko zanimivih, značajnih likova.

Dugo se u nas zanemarivalo sve što je bilo iskonsko, izvorna tvorevina narodna. Pa tek kad se n. pr. narodna nošnja stala gubiti, i u nekim se krajevima doista gubi, — pobudilo se zanimanje za nju pa se nastoji po mogućnosti da se spasi ono što je karakteristično i što nam kozmopolitski gradski običaji, nivelirajući sve po zapadnoevropsku, malne ugrabiše.

Tako i tu. Istinabog, ne može se gradsko, većinom na spekulativnom momentu sazdano graditeljstvo odjednom povesti za primjerima samoniklog našeg, seoskog, baš kao ni gradska nošnja ne može da se povrati na tradicionalnu narodnu, koja je potekla iz prilika patrijarhalno-zadrugarskih, sasma drugih no što su današnje. Ipak bi bilo dobro, da se prisjetimo, kako imade u našim krajevima od Jadrana do Dunava i Drave, posvuda izobilje karakterističnih i vrlo dobro za naše prilike prikladnih građevinskih oblika, koje bi trebalo barem kod seljačkih domova nastojati uzdržati, kloneći se oponašanja zapadno-evropske šeme, koja iz gradova prodirući u trgovišta, a odavle već i u sela, hoće sve da prekroji na varošku. Ništa n. pr. ne stoji na putu, da sebi netko, tko hoće n. pr. da gradi obiteljsku ili »vikend« kuću u primorskom kraju, ili Gorskom Kotaru, uzme sebi u glavnom uzor u okolišnim dobrim, s t a r i m seljačkim kućama, koje su ne samo ukusne i praktične, već birajuć na licu mjesta raspoloživo gradivo, također i najjeftinije. Kod popravaka recimo krova i sličnog, uvijek je najzgodnije kad taj rad može svaki bolji seoski prigodni obrtnik u najzapuštenijem kraju, bez daljnjega izvesti, nego kad treba za goleme novce slati po materijal i specijalistu n. pr. iz Zagreba. Nije badava narod naš birao n. pr. u Gorskom Kotaru drvo, u Primorju kamen, u Podravini opeku itd., već je sve to logično i nuždom prilika uslovljeno, pa i ptica uzima za građenje gnijezda drugo u močvarnom kraju, drugo na pećinama ili u šumi.

Pa ogledajmo se malo širom naše domovine, pripazimo kako i od česa seljak gradi svoj dom. Zajednička crta kod svih tih zgrada jest: što jeftinije, ali i što solidnije! Kućice se rijetko kad podižu, n. pr. kad se cijepala stara zadruga, slično kaošto kad se košnica roji. Pa valja tada štediti, misliti i na trajnost i na budućnost. A to je narod vazda i radio,

a čini velikim dijelom i danas i ako se opaža dekadenca, oponašanjem, majmunisanjem svega što je u gradu »moderno«.

Pošto je naša domovina od pamtivijeka bila na raskrsnici dvaju svjetova, dvaju vjera, Rima i Bizanta, pa kroz cijeli Srednji i Novi vijek: Austrije i Turske, nije čudo, da su ta kulturna područja imala vidnog odraza također u načinu gradnje naselja pa i pojedinih domova. Mogli bismo podijeliti te utjecajne ili kulturne sfere na četiri dijela, koja bi u glavnom odgovarala civilizatornoj, a kasnije i političkoj, moći dotičnih područja, čija su središta bila nekim slučajem vazda izvan granica Hrvatske. Ta bi područja bila: Srednjeevropski ili recimo donekle njemački, zatim mediteranski ili talijanski, pa panonsko-mađarski i napokon istočni ili balkanski. Svaki je od ovih kulturno-političkih krugova utjecao bitno i na oblik naših naselja. Zapadno- ili srednjeevropski tip naselja raspolaže udobnim, većim zgradama, zatvorenih jakih zidova, strmih krovova na 4 vode ili na »kusce« (Krüppelwalm), naselja su ovelika, zbijena, kuće se približuju u grupama jedna drugoj, i akoprem ne sasma na gusto. Mjesta su lijepo uređena, prostrana, vrtovi i polja nalaze se više-manje odmaknuto od samih zgrada. I malena se trgovišta doimlju već više kao gradovi. Crkva u sredini mjesta, obično na ovelikom, ali ne prevelikom trgu ili među lipama i kestenima. Kuće se grade na poluvaroški način. Jednokatne su kuće u većim mjestima n. pr. trgovištima skoro pravilo. Pokrov je od crijepa, gladak, strmina je krova uslovljena velikim širinama traktova a i čestim snijegovima. Gdje je veće siromaštvo, taj se tip nije mogao razviti, ali oblik kuće ma da je pokrita slamom, sjeća ipak na trbušaste jake zgrade, koje prevladavaju što više prema zapadu sve to jače, a najviše kod nas na međi Slovenije. Ulazeći i u gradove, n. pr. staru Vlašku ulicu, Ilicu, Savsko predgrađe, pa u ostalim mjestima (Varaždinu, Karlovcu itd.), naći ćemo ih vrlo često, gdje čine već prelaz pravim gradskim kućama. U Zagorju su zbog siromaštva gusto naseljenog žiteljstva, manjeg oblika, često samo kolibe, no ipak ćemo i u tom rudimentarnom obliku prepoznati tip srednjeevropski i ako reduciran na minimum.

I naš Zagreb sa svojom okolicom spada u to područje, ma da se izražajna čistoća sloga u novije vrijeme u sve većem krugu oko grada počela brisati.

U plodnim nizinama međuriječja (Sava-Drava) otvorenog prema dunavsko-panonskoj nizini, imademo tip sela uz dugačku, često i po 7 i 10 km dugu jedinu glavnu cestu. Sve je tu kao proračunano na širinu. Kaošto u zapadnom području i sela dobivaju izgled gradova, tako tu i gradovi liče potpuno na sela. Šorovi dugački u nedogled, a široki i po 30, 40 m, daju prostora za golema stada blaga, koja se tuda tjeraju sa paše ili na sajmove dižuć oblake prašine. Kuće su niske, dugačke. Blagostanje bogatijih gazda očituje se manje veličinom, a više opremom i ornamentikom rezbarija, koje su često od najvećeg interesa i čija veza s narodnim motivima veziva iznenađuje. Pred kućom se produžuje većinom dugačka veranda na drvenim stupovima, dimnjaci su visoki i svedeni, na njima ima mjesta za rodino gnijezdo. Nedaleko se nalazi česma na balvan kao i u Mađarskoj, što daje značajku cijelom kraju, jer su to najviše točke.

Krajevi u kojima je do najnovijeg datuma, do okupacije, vladala Turska, sačuvali su izgled živopisan, lijep, sjećajuć nas blizog bajnog Istoka. Mahale ili četvrti se protežu na daleko, preko gore i brežuljaka, vitki minareti nadvisuju more kuća, prekidano bujnim zelenilom bašča i sivkasto zelenih cipresa. Kuće su na kat. Guste drvene rešetke zakrivaju prolazniku pogled u nedavno još haremske prostorije, kuće imaju skoro sve vrlo zanimive doksate (erkere), pa se kanda povukoše u se, skrivajući se od ulica u avlije, ograđene visokim zidovima. Muslimanska je kuća, naročito kod imućnijih, upravo krasna. Krovovi su karakteristični sastavni dio zgrade, jako iskaču pokrivajući često i sam erker zajedno s ostalom zgradom, krovovi su uvijek na 4 vode, ali ne tako strmi košto na njemačkoj granici. Veliku ulogu igraju i tu česme, bilo javne, bilo zasebne. Kod njih se ženski svijet skuplja na razgovor kad dolazi vrčem po vodu. Tu se pletu spletke i ogovaranja. Čim stranac naiđe, a one pokriju lice feredžom, pa nagnu u bijeg okrećući glavu. Stubišta u turskoj kući drvena su, vrlo lijepo izdjelana, kaošto je uopće obrt tamo lijepo razvit. Danas već i seljak u Bosni nastoji da se povodi za njemačkim tipom gradnje, kaošto i u nošnji.

Uzan pojas uz Jadran, gdje je utjecaj rimske kulture bio intenzivan, i gdje su Hrvati doselivši se sa Karpata u ovaj sunčani Jug, već naišli na potpuno izgrađene rimske gradske općine, sačuvao je kroz srednji vijek za doba mletačkog gospodstva pa sve do dana današnjeg, svoje karakteristično lice: mediteransko. Mjesta su tu samo gradovi, a sela, u koliko ih uopće ima, ne razlikuju se ništa od gradova. Zgrade su prizidane tijesno jedna uz drugu, često 3 i 4-katne, najrazličitijeg oblika i boje. Čitav se grad sa svojom vazda krasnom crkvom i kamenim zvonikom, doimlje kao da je iz stijene izrastao. Primjeri: Novi, Krk, Bakar, Senj itd. Uličice su uske, krivudaste i strme, često kao stube izvedene, a praktični se Primorci služe uzidanim kamenim konzolama turivši preko 1 do 2 m široke »ulice« štapove sa sušećim šarenim rubljem, što se lijepo vidi n. pr. u uličicama između Straduna i Ulice Poprijeko u Dubrovniku. Protiv ljetne žege ili zimske bure nema boljeg sredstva nego da si kuće, međusobno tijesno skeljene, prave uzajaman hlad, a ujedno zaštitu od zimske bure, koja se u mjestu nikad ne osjeća, pa se čovjek upravo začudi kad istupi izvan zidina pa primjeti kako jaka bura vlada

napolju ili na obali. Dimnjaci su kod toga načina gradnje tako važni, sa mnogostruko složenim i varijabilnim glavama, da one mogu činiti predmet posebnih studija. Prozori su providjeni umjesto šalupolkama s gibivim daščicama košto je to u zapadnim krajevima kod nas n. pr. običaj, sa punim masivnim kapcima od dasaka i opet radi zaštite od nevremena i žege. Kuće su od kamena, pa je u starijim mjestima lijep pogled na neožbukane, od starosti posmeđene zidanice, dok se u novije doba, nerazumno i bedasto dosta, krasan taj kamen pokriva žbukom, dakle zapravo blatom. To je košto da netko tko imade krasnu prirodnu kosu, nosi vlasulju, ili tko zdravo zubalo, protezu.

Vidjeli smo u ovom kratkom prikazu, kako je izvanji oblik naših zgrada posvuda značajan i zanimiv, pa ćemo se u jednom od slijedećih osvrta pozabaviti nekim primjerima iz svakog od skiciranih područja naše domovine. (Nastavit će se)

ZA UNAPREDJENJE INDUSTRIJE U GRADU ZAGREBU

Neminovno je, da u Zagrebu privreda nazaduje, a najviše se to opaža u industriji. U Zagrebu je skoro sasvim zastalo osnivanje novih, odnosno proširenje opstojećih industrijskih poduzeća, dapače se i neka i sele iz Zagreba. Razlog je u tomu, što su sva zagrebačka poduzeća preopterećena raznim prirezima, trošarinama i drugim javnim dažbinama, kojih nema u drugim krajevima države. Treba s toga najodlučnije ishoditi, da se provede u tom potpuna jednakopravnost u svim krajevima!

Društvo Zagrebčana vršeći svoju domoljubnu i građansku dužnost i vodeći brigu o svestranom promicanju privrednog, gospodarskog i prosvjetnog napredka svojega grada Zagreba, obratilo se 21. ožujka 1938. obrazloženom Predstavkom na Gradsko zastupstvo, u kojoj je navelo sve neophodne i neodložive potrebe, koje bi se imale provesti u interesu razvitka našega grada. Ova Predstavka bila je objelodanjena u našoj »Reviji« br. 5. od 1938.

Sa osobitom pohvalom mora se istaknuti, da je i Društvo apsolvenata Ekonomsko-komercijalne visoke škole sazvalo anketu u predmetu unapređenja industrije u Zagrebu. Anketa održana je dne 17. siječnja o. g. u prostorijama »Trgovačkog doma« i bila je mnogobrojno posjećena. Od Društva Zagrebčana prisustvovali su članovi: g. g. industrijalac L. Miler i ing. F. Šega.

Uzevši riječ, g. Miler u prvom redu pozdravlja pretstavnike štampe i daje izražaja zadovoljstvu, da ih ovdje vidi u tolikom broju. Ističe, da štampa može za napredak industrijalizacije učiniti vrlo mnogo. Novinstvo treba da širi razumijevanje za prednosti koje donosi industrijalizacija, da upućuje javnost na potrebu industrijalizacije u prenapučenim krajevima i da upoznaje narod s mogućnostima koje se kroz industrijalizaciju mogu postići na podizanju životnog standarda širih slojeva. Tek kad će štampa u takovom radu gledati izvršavanje svoje nacionalne dužnosti, a ne neku naročitu uslugu samoj industriji, tek kad ovakav duh zadoji i čitaoce novina te time bude kod njih stvoreno razumijevanje za životne potrebe industrije i s njom povezanog nacionalnog gazdinstva — tek onda će biti stvorena atmosfera, koja će privlačiti industriju da se osniva ovdje a ne drugdje. Naravno da će se tada i postojeće već industrije teže odlučiti da odu iz takovog ambijenta, nego što se odlučuju na selidbu iz današnjega, koji dijelom radi otvorene kampanje a dijelom radi podzemnog rovarenja nalazi za našu industriju malo drugačijih izraza osim »anacionalna« i »antisocijalna«. Apelira zato na prisutne novinare, da se industrije sjete češće a ne samo pred Božić, pred Uskrs i o danima Zagrebačkoga Zbora te da više nego do sada posvećuju svoje stupce industrijskim pitanjima.

Osvrčući se na riječi predgovornika kaže g. Miler, da ne može ulaziti u polemiku sa direktorom Zagrebačke električne centrale g. ing. Ribićem glede pitanja, da li je naša električna centrala najjeftinija među svim kaloričnim centralama u našoj državi, kako g. ing. Ribić tvrdi. Paralelu između cijena struje kod nas i cijena struje u Berlinu mora otkloniti, jer su ovakove usporedbe posve nemoguće, ako se ne uvaže i sve ostale životne te radne prilike u odnosnim gradovima. Ali ako baš i stoji tvrdnja, da je G. E. C. među svim kaloričnim centralama u državi najjeftinija, to nije onakav odgovor, kakav mi tražimo i trebamo na današnjoj anketi, jer diskusija ne ide za tim da konstatuje, da li je G. E. C. pod sadanjim okolnostima mogla našu struju dati jeftinije. Cilj današnje diskusije je taj, da se iznađu i onda uklone razlozi za nazadovanje naše industrijalizacije. Za tu pak temu treba pitanje postaviti drugačije, naime: Zašto se struja nudi industriji drugdje u našoj državi jeftinije, a često i veoma mnogo jeftinije, nego li je cijena u Zagrebu. Spominje, da mu je i samome bila struja bez pogađanja ponuđena uz cijenu od 35 para po kWh. Ako je, kako se ovdje tvrdilo, razlog razlici samo u tome, što drugi krajevi imaju hidrocentrale, onda se i Grad Zagreb mora povesti za tim primjerom i što bržom izgradnjom svoje hidrocentrale stvoriti mogućnost da se industriji daje struja u Zagrebu isto tako jeftino kao ma gdje u državi, a da se time ne bude svakog pojedinog industrijalca posebno usrećivalo.

Priznaje g. ing. Ribiću teškoće kod tarifiranja, ali čim su teškoće veće,

tim veća treba da bude i pažnja. Kao primjer za krivo rješavanje ovakovih pitanja navodi g. Miler svoj vlastiti slučaj. Njegove su tvornice industrijsko poduzeće, koje troši struju baš kad je to električnoj centrali najsimpatičnije, t. j. u mjesecima kad su dani dugi, a povrh toga tvornice troše struju samo po danu, a ne večerom, kad je struja potrebna za rasvjetu. Unatoč svega toga, unatoč okolnosti da je obvezan potrošiti u tom dijelu godine 200.000kWh i unatoč još i toga, da su njegove tvornice najstariji veliki potrošač struje i zbilja u industrijskim ramjerama — ne može on dobiti cijenu ispod 1.— dinara po kWh, dok njegovi kolege s daleko manjom potrošnjom u nedalekoj okolini Grada Zagreba dobivaju bez dalnjega cijenu od 0.75 dinara po kWh i ispod toga.

Govoreći o temi dalje općenito naglašuje g. Miler, da mjerodavni politički krugovi također moraju i te kako voditi računa o tome, da je privreda veoma osjetljivi instrumenat, što se je neobično drastično pokazalo u građevnoj djelatnosti. Mi smo god. 1936. u punom zamahu građevne djelatnosti ušli u niz štrajkova svjesno organiziranih od naše vlastite radničke organizacije. Konstatira, da je za vrijeme tih štrajkova građevna djelatnost naglo opala i da se do dana današnjega nije više bila u stanju oporaviti. Upozorava, da su ti štrajkovi u građevinarstvu, industriji građevnog materijala i građevnim obrtima trajali ne danima, ne tjednima, nego mjesecima te da su izbijali sistematski jedan za drugim, a ne u isto doba, iako su bili potpunoma oficijelno dirigovani.

Želi ovom prilikom istaknuti i naglasiti, da je za svakog dobrog poznavaoca naših prilika notorno, da Zagreb nije specifično industrijski grad, iako je udio industrije u njegovom privrednom životu veoma znatan. Glavni motor privredne djelatnosti i privrednog života, ono što njemačka privreda naziva »Schlüsselindustrie«, bila je za Zagreb — kaže g. Miler — građevna djelatnost. Građevna djelatnost nije davala kruha samo užem krugu građevinarskih radnika i njihovim obiteljima, nije davala kruha samo obrtnicima i obrtničkim radnicima koji rade za građevine te njihovim obiteljima, nije davala kruha samo radnicima građevne industrije i njihovim obiteljima, nije davala kruha samo velikom broju vozara itd. — nego je posredno preko ovih desetaka hiljada zagrebačkog stanovništva bila motor privređivanja i zagrebačkim trgovcima, ugostiteljskim obrtnicima, prodavačima živežnih namirnica na trgovima itd., a znatne je koristi imala od građevne djelatnosti i sama gradska općina, sve da se prihodi od gradske uvoznine na građevni materijal ovdje i ispuste iz računa.

Ovaj naš glavni privredni motor — nastavlja g. Miler — nijesu do god. 1936. — osim svjetske privredne krize te njome uzrokovanog domaćeg bankovnog debakla — uspjela srušiti, pa ni potkopati, nikakova vanjska nastojanja ma s koje strane bila dolazila. Njega je mogla srušiti, u čemu

je i uspjela, akcija iznutra, t. j. prije spomenuti vlastiti štrajkovi, koji su se u našim krajevima tolerirali, a drugdje bili su veoma energično i brzo obuzdavani.

Veliki dio pogonskog materijala za ovaj motor, t. j. veliki dio novca za građenje kuća u Zagrebu priticao je u Zagrebu iz provincije od štediša, koji su, u želji za mirnim danima u starosti, nastojali da si na vrijeme saviju gnijezdo u našem bijelom Zagrbeu. Ovi i ovakovi ljudi, koji su često i decenijama skupljali dinar po dinar odnosno još novčić po novčić, veoma su osjetljivi na onakova zbivanja, kakova su se u Zagrebu dešavala god. 1936., a u manjem obimu i poslije. Ovakovi ljudi ne riskiraju d započnu građenje s proračunanom svotom od recimo 100 hiljada dinara, pa da budu prisiljeni povisiti je: radi štrajka ciglara na 105 hiljada, radi štrajka vozara na 110 hiljada, radi štrajka zidara na 115 hiljada, radi štrajka tesara na 120 hiljada, radi štrajka limara na 125 hiljada, radi štrajka ličilaca na 130 hiljada, radi štrajka elektrotehničkih radnika na 135 hiljada i radi bogzna još kakovih štrajkova možda čak na 150 hiljada. Upuštati se u takav riziko ovi ljudi ne mogu i neće već iz jednostavnog razloga, što nemaju rezervi, pa se boje da će pod kraj gradnje zapeti i onda izgubiti sve što su dotle skucali A ako ovakovi štediše iznimno i imaju dovoljno rezervi, oni su svoj novac stekli i suviše teško, a da bi mogli riskirati, da ga u ovakovom poslu izgube. Nije dakle nikakovo čudo, da se je ovaj svijet od nas odvratio i da je iz Bosne, Dalmacije, Slavonije itd. umjesto u Zagreb počeo nositi svoj novac u Beograd.

Razgovori o prilikama, kakove su ovdje iznesene, šire se od usta do usta nevjerojatno brzo i reakcija na nje ne izostaje. Budući da nema sredstva, kojim bi se ovakav preokret dao jednim mahom svratiti natrag u staru kolotečinu, on je po zakonu inercije ostao eto do danas, na sreću Beograda, a na štetu našeg bijelog hrvatskog Zagreba.

Među ostalim govornicima zanimiv je bio i govor generalnog tajnika Industrijske komore g. Marka Bauera, čija opažanja radi interesa stvari također priopćujemo. G. Bauer, koji je dugo godina i gradski vijećnik, rekao je ovo:

Smatram da se sa planova budućnosti treba da vratimo na žalosnu današnjicu i da sa katedre ulazimo u ozbiljnu stvarnost. Već od nekoliko godina unatrag uzeo sam na sebe nezahvalnu ulogu, da kao Kasandra dižem svoj glas i u Udruženju industrijalaca i u Gradskom vijeću i da stalno ukažem na privredno propadanje grada Zagreba, a naročito na zastoj i na nazadovanje industrije u gradu Zagrebu. Neosporna je činjenica, da grad Zagreb unazad nekoliko godina privredno nazaduje, i ako bi imao inače uslova za privredni napredak. Zagreb, koji je bio jaki privredni centar ne samo ovih krajeva, nego čitave naše države, gubi taj položaj u korist

drugih gradova, koji pokazuju i više smisla i više odlučne volje za razvitak svoje privrede.

U prvom redu ima Zagreb kao pozadinu jedan kraj, koji je uslijed prenapučenosti prisiljen, da šalje svoje žiteljstvo na rad u gradove, pa prema tomu sa stanovišta radne snage postoji povoljan uslov za izgradnju industrije u Zagrebu. U tom leži i veliki interes našega seljačkoga naroda, da seljaci, koji nemogu da žive na selu, jer uopće nemaju nikakova posjeda ili im je posjed tako malen, da nedostaje za prehranu obitelji, mogu naći zaposlenja u gradskoj privredi, a naročito u industriji.

Međutim kad iskrsne pitanje podizanja koje industrije u Zagrebu, prva je poteškoća u tomu, što općina ne raspolaže nikakovim zemljištem, koje bi se moglo staviti bilo besplatno, bilo prodajom na raspolaganje industriji. I ako je prije nekoliko godina donesen zaključak, da općina nabavi ovakova zemljišta, sve do sada nije učinjeno ništa, i pojedini interesent, koji se obraća općini radi industrijskoga zemljišta, dobiva odgovor, da takova zemljišta nema, pa ni onda, kad koji poduzimač nađe mogućnost da kupi od privatnika zemljište, onda na gradu mora da čuje, da se na dotičnom zemljištu ne može izgraditi industrija, jer je to zemljište po glasovitoj regulatornoj osnovi rezervirano za izgradnju vila, stanbenih palača ili za zeleni pojas grada Zagreba.

U pogledu snabdjevanja industrije sa jeftinom pogonskom snagom također Zagreb ne može pružiti industriji nikakove povoljne uvjete. I ako električna centrala čini velike napore, da industrijsku struju daje uz najjeftiniju cijenu, ipak ta cijena danas više ne odgovara kalkulaciji, jer cijena od 80 pa do 60 para po kw satu nije privlačiva za industriju. Nažalost u pogledu izgradnje električne centrale učinjene su velike greške i veliki propusti. Istina postojali su nekoji planovi o izgradnji velike električne centrale van Zagreba na izvoru same energije, ali svi ti planovi nijesu došli dalje od studija i od anketiranja, tako, da je općina u interesu nesmetanoga snabdjevanja samoga grada sa električnom strujom morala pristupiti daljnjem krparenju sadanje električne centrale. Pitanje električne centrale mora se međutim neminovno što prije i što brže riješiti, jer to je jedan od najvažnijih preduslova za daljnju industrijalizaciju grada Zagreba, pa i za ostajanje sadanje industrije u Zagrebu, koja neće moći odoljeti industrijama u drugim krajevima, koje raspolažu sa električnom energijom po znatno jeftinijim cijenama.

O opterećenju industrijske proizvodnje banovinskim i općinskim dažbinama stalno se govori. Poznato je, da je industrija u Zagrebu opterećena sa ogromnim banovinskim dažbinama Savske banovine, a naročito sa banovinskim prirezom, koji ne postoji na području grada Beograda, Pančeva i Zemuna. Stoga je potpuno shvatljivo, da industrija koja mora računati sa ovim dažbinama, ide onamo, gdje tih dažbina nema. Pitanje odnosa

Skandalli - Akordeoni - Harmonike - Cantulia - Galotta

„TEMPO" trgovina dvokolica, šivaćih strojeva, radioaparata i muzičkih instrumenata

Telefon broj 75-35 ZAGREB Klaonička ulica 16

Na otplatu ***Radio-aparati »ORION« — Šivaći strojevi*** *Na otplatu*

grada Zagreba prema banovini u pogledu dažbina mora se što prije riješiti. Industrijska komora je u tom pogledu iznijela konkretan prijedlog, da se Zagreb izuzme ispod banovine, a s druge strane, da se banovinama ustupe prihodi realnih poreza t. j. kućarina i zemljarina, sa kojim prihodima moraju banovine pokrivati svoje potrebe.

Kad se govori o industriji mora se imati u vidu, da je položaj grada Zagreba u željezničko-tarifskom pogledu vrlo nepovoljan. Ponajprije to vrijedi za onu industriju, koja prerađuje primarne proizvode naše poljoprivrede, stočarstva, šumarstva i rudarstva. Sve ove industrije moraju da najvećim dijelom svoje sirovine dovoze u Zagreb na velike udaljenosti iz istočnoga dijela naše države, a onda opet prevoze svoje izrade u istočne dijelove naše države, jer su tamo najveća i najjača potrošačka područja. Pa i ona industrija, koja prerađuje sirovine, koje dolaze iz inostranstva, nema nekih naročitih prednosti kod prevoza tih sirovina, koje dolaze preko suhozemne ili morske granice, jer ih opet mora dalje voziti u potrošačka područja istočnoga dijela naše države. Pored toga ne smije se zaboraviti, da je i nova željeznička tarifa pogoršala tarifski položaj grada Zagreba, jer je sistem barema izgrađen tako, da su baremi za otstajanja do 200 km razmjerno niski obzirom na konkurenciju drugih prevoznih sretstava, naročito autobusa, a baremi za srednja otstajanja do 400 km su razmjerno najveći, jer tu nema te konkurencije, tek preko 400 km snižavaju se opet razmjerno ti baremi. Zagreb leži međutim baš u zoni tih nepovoljnih barema.

Ovdje treba da se govori i o radničkom pitanju. Na ni jednom području naše države nema toliko radničkih pokreta kao što baš na našem području, a naročito u gradu Zagrebu. Sigurno se ne može osporavati pravo radnika, da povedu pokrete u interesu poboljšanja svojih ekonomskih i socijalnih prilika, ali treba uvažiti, da ovakove prilike vrlo štetno djeluju na industriju.

Svi ti momenti koče i ometavaju rad postojeće industrije. Stoga nije čudo, da sve više dolazi do izražaja nastojanje industrijskih poduzeća, da

u drugim krajevima i udrugim gradovima traže mjesto svojemu radu, gdje neće biti izloženi tim nepovoljnim momentima.

Prema tomu ima mnogo što, što mi možemo svojom voljom i svojim radom ukloniti, a razumije se, da ima i mnogo onakvih poteškoća, koje ne dolaze od nas, ali protiv kojih se moramo boriti, aktivnom borbom, a ne samo stalnim jadikovanjem i papirnatim tužaljkama. Ja vjerujem, da kraj svih tih prilika ipak postoji još jaka volja i odlučan duh u našim krajevima, da se pođe novim putem i da se manifestira u svakom pogledu živa sila našega naroda.

* * *

Društvo Zagrebčana neće prestati niti smalaksati u tom svom radu za napredak svojeg grada, jer smo uvjereni da nas u tom domoljubnom nastojanju podupire cijeli Zagreb.

Ivan Ulčnik:

POČASNI ZNAKOVI GRADSKIH ZASTUPNIKA GRADA ZAGREBA

U vezi s napisom o prošlosti počasnog lanca zagrebačkog načelnika, opisat ćemo kako je došlo do počasnih znakova gradskih zastupnika.

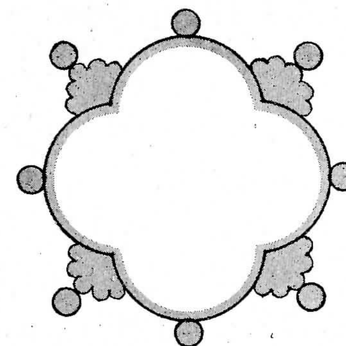
Samoupravni odbor Gradskog zastupstva zaključio je 17 travnja 1905 čl. 20, da se nabave znakovi, koje će nositi gradski zastupnici kod svečanih zgoda kao znak zastupničke časti. Tom zgodom zaključeno je da se ti znakovi izrade po uzorku članaka od kojih je sastavljen načelnički počasni lanac. U krugovima tadanjih gradskih zastupnika izražena je želja, da počasni znakovi budu umjetnički izrađeni, a da to ne bi bila obična iskalupljena izradba. Kako je načelnički počasni lanac umjetnički izradio domaći zlatar i gradski zastupnik Slavoljub Bulvan, to se je Gradsko poglavarstvo obratilo na njega u pogledu nabave počasnih znakova za gradske zastupnike. Bulvan se je najpripravnije odazvao pozivu Gradskog poglavarstva, te je bio voljan da počasne znakove izradi uz cijenu po 38 kruna po komadu. Gradsko poglavarstvo je ovu cijenu kao primjerenu i preporučilo na prihvat samoupravnom odboru.

Samoupravni odbor na sjednici 8 svibnja 1905 čl. 3 zaključi, da se znakovi nabave kod zlatara Bulvana, pa je odmah naručeno 60 komada znakova. Ujedno je zaključeno da glede nošenja zastupničkih znakova, kao i njihovih povratka imade Gradsko poglavarstvo izraditi poseban statut. Trošak za prvih 60 znakova u iznosu od 2.280 kruna, zaračunat

je na teret redovitog proračuna za 1905 godinu. Ovaj zaključak odobrilo je Gradsko zastupstvo u skupštini 11 svibnja 1905 čl. 89.

Prigodom sastava »Pravila za nošenje znakova gg. članova zastupstva slob. i kralj. glavnoga grada Zagreba«, poslužilo se je Gradsko poglavarstvo sa »Pravidla v příčině nosení odznaků pp. členů sboru obcenich stařsich král. hl. města Prahy«. Ovaj pravilnik počasnih znakova grada Praga, je od 16 siječnja 1903 br. 90-Prs.

Naravna veličina

Obris počasnog znaka po izvornom nacrtu u naravnoj veličini.

Na sjednici Samoupravnog odbora 25 svibnja 1905 § 4 broj 20.830-1905, prihvaćena su »Pravila« za nošenje počasnih znakova. »Pravila« glase:

Čl. 1.

Na temelju zaključka čl. 3. sjednice samoupravnog odbora zastupstva slobodnoga i kr. glavnoga grada Zagreba od 8 svibnja 1905 proglašenoga u skupštini gradskog zastupstva od 11 svibnja 1905, uvađaju se za gg. gradske zastupnike osobiti znakovi, načinjeni u pogledu oblika, materijala i izradbe po uzorku članaka iz počasnoga lanca gradskog načelnika. Znakovi se nose na lijevoj strani prsiju u zapučku.

Čl. 2.

Znakovi ti određeni su za to, da budu gg. gradski zastupnici za raznih svečanosti zgoda vidljivo označeni. Kod svečanih zgoda mogu se gg. gradski zastupnici poslužiti znakovima samo onda, kad gradsko zastupstvo korporativno sudjeluje, odnosno kad budu pojedini zastupnici naročito određeni kao izaslanstvo gradskog zastupstva.

Čl. 3.

Znakove dobivaju gg. gradski zastupnici odmah nakon zavjerenja i to uz naročitu potvrdu. Nakon izminuća mandata ili kad gradski zastupnik umre prije izminuća mandata, pripada znak gradskoj općini.

Čl. 4.

Želi li u ostalom pojedini gradski zastupnik steći vlasništvo podijeljenoga mu znaka, može to postići uz uplatu nabavne cijene u svako doba za vrijeme, dok mu mandat traje.

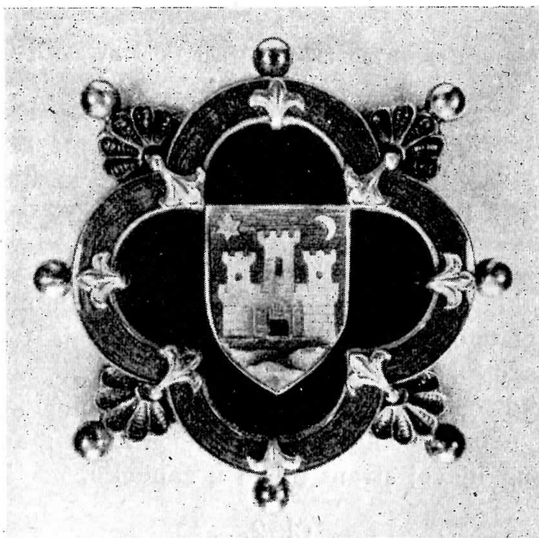
Čl. 5.

Zajedno sa znakom dobiva svaki gradski zastupnik i jedan primjerak ovih pravila, pa se gg. zastupnici umoljavaju, da se izvole ustanova tih pravila točno držati.

Gradsko poglavarstvo.

U Zagrebu dana 24. svibnja 1905.

Gradski načelnik:
Dr. Amruš v. r.

Fotografija zastupničkog počasnog znaka (povećano)

Kada su po Bulvanu izrađeni znakovi (60 komada) bili dogotovljeni, preuzelo ih je Gradsko poglavarstvo 14 lipnja 1905. Kod preuzeća bili su prisutni gradski načelnik Dr. Amruš, gradski zastupnik Franjo Hribar, gradski vijećnik Slaviša Katkić i dobavljač Slavoljub Bulvan. Znakovi su odmah razdijeljeni gradskim zastupnicima.

Prvi znak vraćen je Gradskom poglavarstvu nakon smrti gradskog zastupnika Dragutina Guttenberga, koji je umro 22 lipnja 1905.

Bivši gradski načelnik dr. Milan Amruš poslužio se je prvi ovlaštenjem § 4 »Pravila«, pa je kupio počasni znak za svotu od 38 kruna. Na 19 lipnja 1905 uručio je gradski vijećnik Deželić kupljeni znak načelniku dru. Amrušu. (Grad. arhiv broj 26.716-1905.)

Počasni znak gradskog zastupnika Adolfa pl. Mošinskoga, vratio je nakon njegove smrti (18 srpnja 1907) njegov sin Ivo pl. Mošinski na 26. srpnja 1907. (Grad. arhiv broj 35.948-1907.) Mošinski je do mjeseca prosinca 1904 bio gradski načelnik, kada je uslijed političko-stranačke promjene u tadanjem gradskom zastupstvu, na skupštini Gradskog zastupstva 5 prosinca 1904 sa načelničkog mjesta odstupio. Čast gradskog zastupnika pridržao je ali do smrti. Umro je 18 srpnja 1907.

ZAGREBAČKI ZBOR

RAD U PROŠLOJ I PROGRAM U BUDUĆOJ GODINI

Od svojeg utemeljenja u godini 1909 priredio je Zagrebački Zbor svega 70 raznih sajamskih i izložbenih priredbi, od toga 3 predratna Zbora, 30 međunarodnih velikih sajmova uzoraka i 37 drugih raznih specijalnih stručnih izložbi i sajmova. Kod toga nije posebno brojenih 5 sajmova i izložbi rasplodne stoke i ako su to bile samostalne velike priredbe, ali priključene u okvir velikih redovitih sajmova. Uzmemo li u obzir da godine 1912 radi Balkanskog rata, te od god. 1914 do 1921 radi svjetskog rata, dakle kroz 9 godina, nisu bile priređivane nikakove izložbe, odpada na 20 godina sajamskog rada svega 75 priredbi. Prije svjetskog rata priređen je godišnje samo po jedan Zbor, a poslije rata od g. 1922 do 1925 godišnje po dva, zatim od 1926 do 1933 po tri ili četiri, god. 1934 pet, god. 1935 osam, god. 1936 (novogradnja na Savskoj cesti) tri, a god. 1937 i god. 1938 po šest priredbi godišnje, od kojih su mnoge bile velikog omjera i važnosti, te su još i danas svima u živoj uspomeni kao: Holandijsko cvijeće, Lovačke izložbe, Ribarska, Jadranska izložba, Obrtničke izložbe, narodni radovi i mnoge druge osim redovitih velikih sajmova. Ova kratka statistika jasno govori o napretku i intenzivnom radu Zagrebačkog Zbora, ove naše ustanove osnovane potpuno na altruističkoj bazi bez svrhe dobiti, koja radi isključivo u interesu javnosti i unapređivanja naših kulturnih i privrednih interesa. Zagrebački Zbor stvorili su zagrebački građani privrednici, on se razvijao iz vlastitog rada i vlastite snage bez ičije

znatnije novčane pomoći, a uz susretljivost Gradske općine, koja mu je dala u jeftini zakup zemljište i u tehničkim pitanjima izlazila u susret. Zagrebački Zbor je mogao izgraditi prvu etapu novog zborišta na Savskoj cesti u istočnom željezničkom trokutu tako da nove permanentne zgrade služe ne samo za vlastite sajamske i izložbene svrhe, nego je stvorio i prvu i do sada jedinu veliku koncertnu dvoranu u Zagrebu s potrebnim prostranim, udobnim i centralno grijanim nuzprostorijama za razne kulturne i društvene manifestacije, kod kojih može prisustvovati u samoj dvorani do 2500 ljudi, a s nuzprostorijama i 5000 osoba. Osim toga uređen je i ljetni koncertni prostor s velikom akustičnom koncertnom školjkom i restauracijom za razne umjetničke, športske i društvene priredbe pod vedrim nebom.

Sada se radi na tome, da se u dogledno vrijeme, čim odsele Veterinarski fakultet i Potkivačka škola u svoje nove prostorije i čim Gradski Električni Tramway likvidira ostatak stare remize, zborsko zemljište proširi na po prilici trostruko sadašnjeg obujma u zapadnom željezničkom trokutu uz Savsku cestu, a nasuprot dosada izgrađenoj prvoj etapi zborišta. Na ovako proširenom zemljištu ima se u prvome redu izgraditi n o v o s t o č a r s k o i z l o ž b i š t e sa stajama, tribinama i neke vrsti stadionom za predvađanje stoke, koje će se izložbište moći vrlo dobro upotrebiti ljeti i zimi i za razne športske priredbe. U tu svrhu odobrilo je Ministarstvo trgovine iz stočarskog fonda Zavoda za unapređenje spoljne trgovine pripomoć od jedan milijun dinara kao prvu ratu potrebnog građevnog kapitala, a postoji nada da će uslijediti i daljnji doprinosi Ministarstva i Banske uprave, da se namakne čitava potrebna svota, jer Zagrebački Zbor iz vlastitih sredstava, to kroz mnogo godina ne bi mogao, tako dugo dok ne amortizira zajam, koji je bio potreban da se izgradi prva etapa, tako kako ju svi poznamo.

U prošloj godini 1938 priredio je Zagrebački Zbor 2.—11. IV. 29. P r o l j e t n i s p e c i j a l n i s a j a m s XV. S a l o n o m a u t o m o b i l a, 27. VIII.—6. IX. 30. O p ć i m e đ u n a r o d n i v e l i k i s a j a m u z o r a k a, 1.—4. XII. Z i m s k u i z l o ž b u peradi, kunića i ptica pjevica, a u zajednici sa Jadranskom Stražom nadasve uspjelu veliku J a d r a n s k u i z l o ž b u 25. VI.—5. VII. Osim toga priredila je Zanatska komora 4.—12. VI. jubilarnu O b r t n i č k u i z l o ž b u o 30-godišnjici Saveza Hrvatskih Obrtnika, a Udruženje univerzitetski obrazovanih žena upriličilo je 15. V. do 11. VI. vrlo zanimivu M e đ u n a r o d n u i z l o ž b u č i p a k a. Nakon što su od prije postojali službeni paviljoni Francuske, Italije i Njemačke, otvoren je prigodom 30. jesenjeg velesajma novo sagrađeni reprezentativni p a v i l j o n Č e h o s l o v a č k e R e p u b l i k e.

Za godinu 1939 opet je predviđen intenzivan rad. Još za zimsku sezonu surađuje Zagrebački Zbor s Društvom za promet stranaca i ostalim

LJEKARNA L. GAYER
Zagreb, Ilica 79

Uvijek svježe originalno ***Norveško RIBLJE ULJE marke „Saga"*** osobito ugodna ukusa i bez mirisa. Najprikladnije je sada doba za davanje slaboj djeci i odraslima
Dobiva se u ljekarni:
Mr. L. GAYER, Zagreb, Ilica 79

zagrebačkim interesiranim društvima i udruženjima na organizaciji velikog »P o k l a d n o g t j e d n a« 11.—20. II., u kojem će po zajedničkom planu biti priređene atraktivne zabave, kostimirani i krabuljni plesovi, koji će uz željezničke povlastice privući veliki broj stranaca iz pokrajine u Zagreb u korist naše privrede, dok će spomenute zabave same po sebi donijeti koristi našim trgovcima i obrtnicima, a time indirektno i industrijama.

Posebni obor priredit će 15.—17. travnja »B a l k a n s k e d a n e«, kada će biti prikazana kultura, folklora, turizam i priredba Balkanskih zemalja.

31. P r o l j e t n i s p e c i j a l n i s a j a m 29. IV.—8. V. donosi osim tradicijonalnog XVI. S a l o n a a u t o m o b i l a, te sajmova p o l j o p r i v r e d n i h s t r o j e v a, l j e t n i h p o t r e p š t i n a, i z l o ž b e v i n a i n a r o d n i h r u k o t v o r i n a još i jednu novost za Evropu: M e đ u n a r o d n u t u r i s t i č k o - k u l t u r n u i z l o ž b u. Na ovoj bit će prikazana ne samo turistička propaganda raznih zemalja, odnosno raznih krajeva naše države, nego će biti uz posebnu kulinarsku izložbu na okus razni specijaliteti jela i pića. Ova izložba će kao novost i po svojoj zanimivosti sigurno pobuditi najveći interes javnosti.

Odmah nakon svršetka proljetnog sajma priredit će 13. i 14. svibnja naše Društvo za zaštitu pasa (kinološko) svoju VIII. I z l o ž b u p a s a, p t i c a p j e v i c a, k a k t e j a i c v i j e ć a.

Za početak lipnja predviđena je v e l i k a i z l o ž b a »N a š e s e l o«, koja će obuhvaćati cjelokupni gospodarski život u svim hrvatskim krajevima: poljodjelstvo, zadrugarstvo, stočarstvo, kućni obrt i veliku veterinarsku izložbu.

Zagrebačke škole pozvane su da koncem lipnja zajednički sa Zagrebačkim Zborom priređe »I z l o ž b u u č e n i č k i h r a d o v a«, koja će biti javnosti pristupačnija i po svojem obujmu zanimivija nego su bile dosadašnje po raznim školama priređene pojedinačne izložbe.

32. O p ć i m e đ u n a r o d n i v e l i k i s a j a m u z o r a k a bit će 26. VIII.—4. IX. kao glavna godišnja priredba za sve vrsti robe, izuzev automobila.

Za sredinu listopada predviđena je »I z l o ž b a v o ć a, g r o ž đ a, p o v r ć a i c v i j e ć a«, dok će se redovita Z i m s k a i z l o ž b a peradi,

kunića, golubova i ptica pjevica držati 1.—3. XII. Nema sumnje, da bi proširenje ove izložbe Nikolinjskim i Božićnim sajmom kao okasionom prodajom jeftine i dobre robe bio vrlo poželjno i korisno za zagrebačku trgovinu i obrt.

Ovaj program rada za god. 1939. dokazuje odluku i čvrstu namjeru Zagrebačkog Zbora da što prije nastavi svoju izgradnju, a ujedno da sa sve intenzivnijim radom udovolji dužnosti, koju si je dobrovoljno sam stavio i da bude nadalje jedan od glavnih pokretača prometa roba i stranaca, a ujedno promicatelj kulturnih, društvenih i športskih nastojanja.

M. U.

VOĆARSTVO I VINOGRADARSTVO GRADA ZAGREBA

Grad Zagreb leži na južnim obroncima zagrebačke gore, koji su od same prirode kao odabrani za gojenje loze i voća. Dosta visoka gora štiti ove obronke od hladnih struja toliko, da su u proljeće gradski vrtovi 14 dana prije zeleni nego oni na otvorenoj savskoj nizini. Voćke po zagrebačkim voćnjacima — jorgovan po vrtovima, kesteni po uličnim drvoredima — procvjetaju čitavu nedjelju prije nego u slobodnoj savskoj ravnici. Na prisojnim, sunčanim mjestima grada uspijevaju neke egzotične biljke sasvim dobro, pa ima u gradu ljudi, koji goje gdjekoju južnu bilinu (i dobivaju pače i plodove).

U takovom plodnom i blagoslovljenom kraju moralo se već odavna razviti voćarstvo i vinogradarstvo.

U ove naše krajeve donijeli su lozu stari Rimljani. Rimljani gojili su lozu najprije po brežuljcima nad rijekom Murom i Dravom (oko Ptuja i Maribora, Slovenske gorice). Nekada je promet iz tih vinorodnih krajeva išao današnjim hrvatskim Zagorjem prema naseljenim dolinama Save. Tako je loza došla iz Zagorja na južne obronke Medvednice (Zagrebačke gore). Pod Medvednicom imali su Rimljani svoju koloniju (kod Dolnjeg Stenjevca), pa su u tom pitomom kraju gojili lozu i voće. Kad su Hrvati naselili ove krajeve i osnovali pod gorom bijeli Zagreb, na obroncima Medvednice gojili su naši djedovi dalje vinograde i voćnjake. U Zagrebu su u staro doba boravili mnogi knezovi, banovi, a kasnije i kraljevi. Biskupija osnovana je 1093 godine, a uz nju je postojao Kaptol i mnogi samostani. Sva ta gospoda imala su svoje vinograde po brežuljcima, koji su se spuštali iz Gričkih gorica i Kaptola prema Harmici i Šoštarskoj vesi.

Vinogradi su bili dakle na proplancima gdje je danas gornji grad sa starim gospodskim domovima i palačama. Možemo sigurno reći, da je grad Zagreb nekada ležao usred najljepših vinograda i voćnjaka. U

F. Klobučar, gr. senator: »Pogled na Medvednicu« (ulje)

novije vrijeme počelo je nestajati prirodnih krasota na teritoriju Zagreba; nestalo je najstarijih vinograda, koji su se još nedavno spuštali sa Šalate do Medvešćaka i do Vlaške ulice, od Svetog Jurja do Nove Vesi, od Cmroka do Sv. Ksavera, od Rokovog groblja i Josipovca do Ilice. Počeli

su nestajati vinogradi i voćnjaci Pantovčaka, Prekrižja, Mirogoja, Švabinoga brijega, Vrhovca i Sv. Duha.

Danas ćemo naći samo ostatke tih vinograda. (Još nedavno su se spuštali redovi loze — po pojedinim vrtovima — od Strossmayerovog šetališta do Ilice. Nešto vinograda ostalo je u gornjoj Ilici — oko Podolja — Nad Lipom, i kod crkvice sv. Duha). Da se nije našlo Zagrepčana koji su mislili na ove ljepote usred samoga grada, nestalo bi i onih zelenih brajdica po gradskim vrtovima; nestalo bi i onih starih trsova,

Gradska ekonomija Sv. Duh

koji se penju po purgarskim kućama na Lašćini, Rebru i Goricama. Tako smo ipak spasili u nutrini samoga grada (pa i u okolini Zagreba mnogu prirodnu krasotu, mnogi nasad i mnogo stoljetno stablo. Samo ovome hvalevrijednome nastojanju imamo zahvaliti da se iz centra bučnog grada može doći — za koji čas — u gustu šumu. Iz prometne gornje Ilice mogu se gotovo rukom dosegnuti redovi loze uz ulice, koje se dižu prema Vinogradskoj cesti, Svetome Duhu, Jelenovcu, Černomercu, Kustošiji i Grmošnici.

Da je tako zasluga je naše gradske općine. Općina grada Zagreba preuzela je i podigla u zadnje vrijeme krasan vinogradarsko-voćarski objekt kod Svetoga Duha. To je jedan od najljepših položaja na zapadnoj strani grada, i bez sumnje najbolji i najvredniji vinogradarsko voćarski posjed

na području samoga grada. To gospodarstvo ne drži općina radi neke rentabilnosti (ma da on i u tom pravcu zadovoljava), već ima taj posjed biti u prvom redu uzorno dobro, na ogled svim zagrebačkim vinogradarima i voćarima. Zagreb je mnogo učinio za gojenje uresnog drveća, grmlja i cvijeća, tako da je grad gotovo čitave godine pun cvijeća i zelenila. Sada treba da učini nešto i za voćarstvo i vinogradarstvo. U tu svrhu odabran je gradski posjed na Svetom Duhu. Taj posjed imao je prijašnjih godina ponajviše vinogradarski; tek novije vrijeme poprima on sve više karakter voćarski.

Vinograd je sveden od 9 jutara na 4 jutra; od toga ima na jednom jutru samo plemenitoga stolnoga grožđa. Na ostalim površinama provađaju se razni pokusi —koli obzirom na uzgoj raznih vrsta voća — toli obzirom na suzbijanje voćnih štetočina. U tom cilju prave se pokusi raznim sredstvima (insekticidima) pod nadzorom najboljih fitopatoloških stručnjaka.

Vinograd i voćnjak su zapravo rasadnici najplemenitijih vrsti loze i voćaka. Godišnje se izdaje preko 5000 komada voćnih i loznih plemki interesentima iz grada i okolice. Mi koji poznamo Zagreb i okolicu vidimo koliko se je u zadnje vrijeme podignulo voćarstvo u tome kraju. Još koju godinu pa ne će voćno tržište grada biti ovisno o stranom voću. Zagrebačka okolica i gradski vrtovi osobito su podesni za gojenje bresaka. Treba za to samo odrediti osobite vrsti. U tu svrhu zasađeno je u gradskom voćnjaku 1200 komada raznih vrsti bresaka — od najranijih do najkasnijih vrsti. (Kraj još drugih 1200 voćaka, koje se uzdržavaju po svim zasadama modernoga voćarstva.)

Mi vidimo da Gradska općina ne radi samo na podizanju novih javnih zgrada, trgova i ulica, već se brine i za podizanje najljepše grane poljoprivrede i za voćnu hranu građanstva.

Voćarstvo nije samo lijepo — ono je u okolici velikih gradova i najunosnija grana privrede. — Ono daje građanstvu najzdraviju hranu. Mnogi je građanin gledajući ovakove uzorne voćnjake dobio volju da sam goji voćke. I doista možemo danas vidjeti po vrtovima Hercegovačke i Istarske ulice, pa na Vrhovcu i Josipovcu krasne voćke, među kojima ima mnogo bresaka (a uz kuće nađe se i koja ogromna smokva. Ima smokava i usred grada na pr. u vrtovima Ilice, Tomićeve ulice i dr.).

Širenje voćarstva u velikim gradovima plemenit je i rodoljuban posao. Ovakovim radom postati će Zagreb centar voćarstva i vinogradarstva čitave Hrvatske — pa ne će biti njegovi trgovi poplavljeni stranim voćem.

Glačajte sa Karbolit Briketom
Zagrebački domaći proizvod *Dobiva se u svim trgovinama*

PRITECIMO U POMOĆ HRVATSKOM PLANINARSKOM DRUŠTVU ZA DOVRŠENJE DOMA NA SLJEMENU

Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu, otvara upis desetgodišnjeg beskamatnog zajma u visini od 500.000 Din. u svrhu potpunog dovršenja svog ponosnog društvenog doma na Sljemenu. — Obveznice se izdaju na ime zajemodavca počam od Din. 250.— nominale dalje.

Naše popularno Hrvatsko planinarsko društvo, u kojem su okupljeni svi pravi i svijesni Hrvati planinari, apelira na svoje članstvo, kao i na sva patriotska naše društva i ustanove, da ga u tom pothvatu pomognu.

Taj apel za sigurno neće ostati glas vapijućeg u pustinji, jer Tomislavov dom na Sljemenu — pravi je ponos cijelog Hrvatskog naroda.

Pošto taj dom služi pravoj udobnosti i svih Zagrepčana, koji svake nedelje hrle u prirodu na naše divno Sljeme, a isto tako služi udobnosti i svih stranaca i turista, koji prolaze kroz Zagreb na Sljeme — Društvo Zagrepčana svim svojim članovima toplo preporuča, da svaki onaj kojemu je to i kako moguće upiše barem koji iznos toga zajma i tako podupre ovu patriotsku akciju.

Za iskup obveznica jamči Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu sa cijelom svojom imovinom. Sve dalje obavijesti mogu se dobiti u poslovnici navedenog društva Varšavska ul. 2-a ili na telefon 65-01.

DRUŠTVENE VIJESTI

SJEDNICA UPRAVNOG ODBORA. Dne 6 XII 1938 održana je redovita sjednica Upravnog odbora Društva Zagrebčana. Nakon što je na toj sjednici primljen tajnički i blagajnički izvještaj, primljeni su slijedeći novi članovi i to kao redoviti: Ivan Arlavi, lim. obrtnik, Dragutin Fried, trgovac, Milan Juračić, načelnik Min. pošta u m., Dragutin Koranić, tehnički činovnik drž. željeznica u m. i Rudolf Komerički, elektrotehničar, a kao podupirajući: Slava Fürst udova bank. ravnatelja i Ljubica Komerički, kućanica.

Dne 17. I. 1939. održao je Upravni odbor Društva Zagrebčana svoju redovitu sjednicu. Na istoj primljeni su slijedeći Zagrebčani za nove društvene članove i to za redovite: Benedik Marko industrijalac, Bosanac Zora, supruga rektora Visoke pedagoške škole, Faller Olga privatnica, Hiršler Branko veletrgovac, Hiršler David veletrgovac, i Komornik Andrija, pom. sekretar Uprave policije u miru. Za podupirajuće primljeni su: Perković Slavko zamjenik ravnatelja »Moster« tvornice laka i boja, i Perković Tuna, ravnatelj »Pilota« d. d. Brisano je 11 članova i to neki zbog ne plaćanja članarine a neki po istupu.

Na istoj je sjednici votirano Hrvatskom radničkom savezu za zimsku pomoć neuposlenim radnicima 500 dinara. Stvoreni su još i neki drugi zaključci.

DRUŠTVENI SASTANCI. Naši društveni sastanci sada pred skupštinu postali su bolje posjećeni nego prije toga, a to je i sasvim u redu i za pozdraviti.

Kako je tima sastancima svrha, da se društvenost kod nas što više podigne, i da članovi što više dođu u dodir i međusobno i sa društvenom upravom poželjno je, da naši sastanci trajno budu što bolje posjećivani. Ovi sastanci i po svojoj svrsi, i po svojoj potrebi imadu da budu javna govornica ne samo za naše članove, nego za naš Zagreb u opće, koji bi se što više imao okupiti u Društvo Zagrebčana, naravno u okviru naših društvenih Pravila. Na žalost do sada na istim sastancima, viđamo uvijek jedne te iste naše članove njih 40—50, a ostali njih na stotine ostaju po strani, a to je dokaz slabe društvene solidarnosti, jer smo na žalost preveliki individualiste. Mi u svim našim nedaćama još uvijek zaboravljamo, da su svi veliki pokreti našeg velikog Stjepana Radića i drugih njemu sličnih u svijetu imali svoj korijen i početak, baš u ovakovim sastancima.

SJAJNI USPJEH NAŠE ZABAVE OD 14. I. t. g. U »KOLU«. Kako je poznato, Društvo Zagrebčana održalo je u subotu dne 14. siječnja t. g. svoju društvenu zabavu u »Kolu« koja je u svakom pravcu odlično uspjela. Odaziv članova i ostalih simpatizera našeg društva bio je odličan. Izvedba najavljenog programa isto tako bila odlična i precizna. Prva je nastupila mala i dražesna Blankica Travinić, učenica Baletnog tečaja Dječijeg carstva kod nastavnice Goritz-Pavelić, te je oba valcera otplesala sa takovom vještinom baletne preciznosti, da je publika upravo uživala gledajući njeno ritmičko umijeće. Nadarena je aplausom mnogobrojne publike i lijepo aranžiranom kutijom bombona. Poslije nje nastupila je bivša članica Hrvatskog narodnog kazališta gdjica Blanka Perić, koja je svojim lijepim i ugodnim glasom otpjevala svoju odlično uvježbanu američku pjesmu, a njen step bio je na potpunoj visini, pa ovoj našoj mladoj i agilnoj umjetnici, koja svoj glas neumorno dalje usavršava želimo, da što prije poluči angažma bilo to kod nas ili u tuđini, kako to obično biva. Njena izvedba veoma je publiku oduševila, pa je nagrađena ne samo pljeskom, nego i od strane društvene uprave sa lijepim bukeom i plavom vrpcom, a od štovatelja primila je također mnogo cvijeća. Pratnja orkestra Jurković & Quick svingers, bila je dobra i za Zagreb novost svoje vrsti.

Publika je željno očekivala onog najavljenog komičara i pomislite — to Vam je bila glavom zagrebačkoj publici iz Hrvatskog na-

rodnog kazališta omiljela Micika Žličar, koja nas je sve nasmijala.

Kao posljednji nastupili su članovi Hrvatskog narodnog kazališta i »D. Z.« naši simpatični Milan Šepec i Nikola Bogdan, koji su kao i uvijek tako i ovaj put svojim pjevanjem oduševili sve prisutne i bili nagrađeni aplausom svojih zahvalnih slušača. Pratnja g. Ivellia bila je odlična. Poslije programa počeo je ples, na koji je mnogobrojna mladež jedva čekala. Glazba g. Ilinića bila je dobra.

NAŠA ZABAVA 18. VELJAČE 1939. U »KOLU«. I za ovu našu zabavu priprave su u toku, a isto tako i interes kod naših članova je veoma velik, pa se je nadati, da će ista biti dobro posjećena. Program i za tu zabavu biti će biran, a u istom će sudjelovati prvi naši umjetnici i humoristi kao što su naš omiljeli Gustl Cilić i drugi, pa će biti veselja i smijeha u izobilju, a poslije toga ples do zore. Svira poznata glazba Ilinić.

Oni naši članovi, koji se ovog fašnika naročito pred njegov svršetak kane dobro zabaviti, neka ne propuste doći na tu našu zabavu, jer će se ne samo odlično zabaviti nego će time pokazati svoju solidarnost sa društvenom upravom, koja za priredbu ovakovih zabava ulaže puno truda i troška.

SJEDNICA GOSPOJINSKE SEKCIJE. Dne 16. siječnja t. g. održala je Gospojinska sekcija svoju redovitu sjednicu, na kojoj je stvoreno više zaključaka o budućem radu sekcije. U istoj sjednici dopitana je Skloništu č. sestara Dominikanki u Trnju novčana pripomoć od 250 dinara.

DRUŠTVENI DOM. Već od početka djelovanja Društva Zagrebčana proučava se pitanje izgradnje Društvenog Doma. U tu svrhu sabrani su i oni skromni prinosi na društvenim sastancima utorkom, pa je do sada za dom sabrana temeljna svota. Baš općenite neprilike, koje kod nas vladaju u pomanjkanju lokala — jer malo imade lokala podesnih za održavanje predavanja, muzičkih priredaba i čajanka — sile upravni odbor da se ozbiljno tim pitanjem pozabavi. Tako je na sjednici upravnog odbora od 20 IX 1938 stvoren zaključak, da se ima osnovati Zadruga za gradnju doma Društva Zagrebčana s o. j. u Zagrebu. Zadrugarima mogu biti samo članovi Društva Zagrebčana i one ustanove, koje ravnateljstvo Zadruge primi. Izabran je i uži odbor, u koji su unišli predsjednik, tajnik i blagajnik Društva Zagrebčana po položaju, i još 8 članova odbora. Dne 5 X 1938 održana je prva sjednica tog užeg odbora, a nakon što je izrađen nacrt Pravila zadruge dne 9 XII 1938 održana je i druga sjednica. Na toj sjednici iznio je član odbora arh. Fischer konkretan predlog o gradnji doma. Taj je predlog jednoglasno primljen. Zaključene su potrebne predradnje, a jer je u stvari potrebna i privola nekih drugih faktora, ne možemo za sada o samom projektu potanje govoriti, samo možemo reći to, da je iznešena ideja veoma praktična i provediva, a predloženi objekat odgovara tradiciji Zagreba, za koju se Društvo Zagrebčana i po svojim pravilima i po svrsi svojeg opstanka mora zalagati.

Nadamo se, da ćemo o tom predlogu moći skoro opširnije saopćiti, a sada naglašujemo to, da bi se podignućem vlastitih društvenih prostorija udovoljio davnoj potrebi našega društva, obzirom na potrebe članstva, za njegov daljnji razvitak i napredak. Dom bi imao naše društvo reprezentirati pred zagrebačkim građanstvom na najdostojniji način, pa zato svaki član a naročito svaki pravi i rođeni Zagrepčanin mora misao o gradnji doma iskreno i toplo pozdraviti.

NOVO OTVORENA
trgovina ENGLESKIH štofova
za dame i gospodu.
M. RADULOVIĆ
Baruna Jelačića broj 5

SJEDNICA GOSPOJINSKE SEKCIJE. Dne 12 XII 1938 održana je sjednica Gospojinske sekcije D. Z. i to kao zadnja u toj godini na kojoj je raspravljeno više predmeta. Izradba spomen ploče istaknutoj kulturnoj radnici i članici Društva Zagrepčana, Mariji Jambrišak, na dobrom je putu.

PROSLAVA 100-GODIŠNJICE ROĐENJA AUGUSTA ŠENOE. Društvo Zagrepčana prisustvovalo je po svojim delegatima svim predavanjima Braće Hrvatskog Zmaja u Kamenitim vratima od 19 XI do 7 XII 1938 priređenim u proslavu 100-godišnjice rođenja Augusta Šenoe. Isto tako naši su delegati u većem broju na čelu s pretsjednikom dr. Cuculićem prisustvovali i zadušnicama u crkvi sv. Marije dne 13 XII 1938, a nakon toga pošli sa ostalima na Mirogoj i tamo na grob slavnog pokojnika položili krasan vijenac s hrvatskom trobojnicom.

LISTAK

POLA VIJEKA HRVATSKE UMJETNOSTI. U netom dovršenom Umjetničkom paviljonu (Rotundi) na Trgu Kralja Petra, priredilo je marno naše Društvo Umjetnosti pod gornjim geslom izložbu kiparsko-slikarsku odnosno arhitektonsku, u kojoj se nastojalo, a u stanovitom smjeru i uspjelo, dati presjek kroz naša umjetnička nastojanja kroz vrijeme 1888—1938.

Sama nova zgrada paviljona, mora se označiti vrlo uspjelom, jer ispunja izvrsno uslove koji se na izložbeni prostor stavljaju: ona je prostrana, zračna, vrlo povoljno osvjetljena, a dispozicija joj je logična i jasna, izvedba u tehničkom pogledu na punoj visini. Srednji je trijem originalnim načinom rasvjetljen mnoštvom malih rupica u kaloti kupole, koje daju difuzno, za promatranje skulptura vrlo pogodno svjetlo. Prizemni je prstenasti hodnik izrabljen za arhitektonske, a prvi kat izvana i iznutra za slikarske radove.

Opći je dojam izložbe, kao retrospektivne sa programatskom tendencijom, dobro informativan, a kvaliteta je izloženih radova doduše tu i tamo nejednolika, no to je nužna posljedica toga, što je odbor htio, a i uspio, prikazati neki organski razvoj naše umjetničko-likovne kulture.

Prelazeći na same radnje primjetiti nam je, da je arhitektonska skupina zapravo reprezentativno najslabija. To zato, što manjkaju neki od naših izrazitijih stvaralaca, dok su drugi opet reprezentirani ne uvijek svojim najuspjelijim radovima. Nedostaju i radnje sa područja urbanizma, koje danas mnogo zanimaju i stručnjaka i laika.

Ne ulazeći podrobno u pojedinačne izloške, primjetiti nam je činjenicu za požaliti, što se skoro svi naši arhitekti kreću u svom radu stazama našoj domaćoj kulturnoj sredini i životnom krugu stranima, koje ne imajuć zapravo nikakve veze s našim prilikama, pretstavljaju u većini slučajeva biljke presađene iz stranih podneblja, pogleda i stremljenja.

Osim toga je starija generacija prikazana oskudno (Vancaš, Kovačić, Erlih, Lubinski, Bastl, Podhorski, Kalda, Šen itd.), dok je najmlađima dano razmjerno preširoko polje. Spominjemo: Albini (410), vila, Antolić (413) Planinarski dom, Bastl (416) Ekonomska Visoka škola i 418 Tržnica, Denzler (431) Kapela na Sljemenu i 432

TAPETARSKO-DEKORATIVNA RADNJA
PAVAO JANUSIĆ - Zagreb, Martićeva 14c
Najmodernija izradba kauča itd. - Sve radnje obavljam solidno i stručno.

Gradska Poduzeća, 433 Kamenita Vrata, obnova. Fišer: 441 Sanatorij, 443 Gradska Štedionica, 446 Narodna Šumska, Kalda 455 Dom općinskih činovnika, 456 Merrano, 457 Komora, 458 Narodna Banka, Lubinski 474 Knjižnica, Najthard: 480 Zadužbina pok. nadbiskupa dr. Antuna Bauera; Planić: 491 Rotunda, 493 Napretkova; Podhorskij 494 Crkve; Sunko: 499 Esplanade, 503 Poljodjeljska banka; Vancaš: 520 Sarajevska katedrala.

Mnogi izloženi radovi mlađih i najmlađih zastupaju neku pretjerano hipermodernu internacionalnu notu, koja se doimlje hladno i djeluje poput sanatorija ili Kino-zgrade. Manjka im života, topline. To su proizvodi hladnog računa, i kao takovi kojiput i logični, racionalni, no nemaju duševne sadržine.

Kiparski su radovi probrani strože, općeniti im je nivo na zamjernoj visini. Spominjemo kao središnje lice Meštrovića sa svojom simboličnom Poviješću Hrvata, strogo stiliziran rad, odaje energiju i snagu 388, — i 890 osebujna grupa: Majka zavjetuje dijete. Pogled žene u visine divan je. Od ostalih najbolje su: Čikoš-Sesija: 357 Portret, Čus: 358 Madona u nadnaravnoj veličini od drveta, odlična stvar, 359 mala ali fino rezana glavica dječaka; Kerdić: 373 medalje. Odlična je velika portret-medalja od I. Mošinskoga. Lozica: 379 ženski akt, Matković 382 Portret starca, Marković 391: Portret moje žene. Ovo je najbolja stvar u izložbi. Ta plastika upravo živi, govori, smiješi se a rađena je s ljubavlju. Palavičini: 393 Don Kihote groteska, 394 Djevojče sa otoka, savršen čio akt, nešto nerazumljivo je mahanje peškirom. Rendić: 399 Dr. Bulat, Valdec 704 Lunaček sa Voltereovim ironičkim potsmjehom i za uhom zataknutim oštrim kritičarskim perom. Izvrsna stvar, jedna od najrеđih a premda dobro poznata, uvijek ponovno osvaja gledaoca.

Slikarsko odjeljenje i grafičari. Slike i grafika obuhvataju oko 350 brojeva, veoma obilat broj od kojeg ne bi bilo zgorega, da je eventualno jedna trećina eliminirana. Susrećemo tu stare naše znance, ali i mnoga nova imena. Spominjemo: Auer Ivo br. 4 Poluakt, Robert br. 7 Sa zrcalom i 9 Kompozicija, jedna lijepa i fino shvaćena alegorija. Sanja jedne djevojke, koja imade dubinu ideja. Benković br. 16 Autoportret; Bojničićka: 18 mačke, 19 Pelikani; Bukovac: 21 Guslač i poznata 22. Čutila, vedra i u dobrom smislu »akademska«. Bulić 24 Pegla, Bužan: 26: Pralje u zoru, 28 Seljaci iza mise, krasno. Crnčić-Menzi: 29 Rab, 30 Kraljevica, 32 Kaptol oko 1900, 34 Medvea. Crnčić Lina: 35 Primorka, jedna savršena stvar, 36 villa, 37 Park, nešto teatralno. Njezin najbolji rad (Nadbiskup dr. A. Bauer, daruje sv. Antunu svoju zadužbinu) nije mogao biti izložen. Čikoš: 38 Judita, fra Draganja: 47 Autoportret: Dujšin Cata: 48 divan portret, 49 Bolesnica, ljubka i nježna; Gecan 61 do 63 akti u ugljenu; Gjurić 64 Zvonoljevnica, 66 isto, 65 Radnice; Glumac 70 Katedrala, 71 i 72 brodogradilište, oboje jezgrovito i efektno. Iveković 86 Studija, 85 Matija Gubec, 84 Petar Svačić (anahronizam: početkom 12. vijeka sa artiljerijom!). Katunarić: 100 Sv. Frane; Kirin: 104 Stari Zagreb, Dolac; Kljaković kao uvijek vanredan: 107 Tri Marije, 108 Navještenje i 109 Povratak ribara. Ljepota i snaga tih ljudi zadivljuje, a jednako i slikarsko svladavanje boja, crteža i perspektive. Kokotović: 117 djevojka, Kovačević 121 Zima na Savi, 122 Vrbik, Kraljević 130 Akt sluškinje, 131 Portret, 133 Odvažno. Kren: 135 Cvijeće, Krizman 136 Zagorski kraj. 138 Portret gen. dir. Glazera, Krizmanićeva Anka 143 Portret, Kršnjavi Izo 146 Studija, Kuman 147 Selo, 138 Nedjelja, Likan 153 Ekica, 155 Ljubica, dječji pastel portret, spada među najbolje. Oči su pune duše jednog djevojčeta. Mašić: 162 Vranicanijeva palača, atrij, Medović 165 Raspelo. Mijić: 162 Moja žena, vrlo dobro. Ostović Zdenka 184 Haulikova ulica u snijegu, 185 Starinsko kolo u Novom, Petrić 203 Predgrađe, Popović 207 Težačka ulica, sjeća na bojadisane prozore. Raškaj Slava akvareli 224 krajobraz, Rajn Ivo 226 akt, Režek 230 Spavajući Zagorci, groteska. Rojc 237 Portret oca i 238 Portret prof. Wikerhausera. Savršeno pogođen i uspio. Ružička 243

pejsaž i 244 berba, stilizirano kao dječji crtež (da li naumice?). Summerecker 253 Tihi život i 254 žito. Šenoa 270 Prigorje, mnogo zraka, 271 Stara katedrala, Šeremet 275 Studija kućanskih predmeta. Tišov 300 Fra Grga Martić, Trepše 307 Ribar s psetom, Uvodić: 310—312 krajolici, dobri. Uzorinac 316 Vrapče Gornje. Vanka: Skidanje s križa 320 a la Rembrandt, Varlaj: 322 Klek, 323 Sljeme.

Izložba dokazuje da smo i u likovnoj umjetnosti stvorili nešto vrijedna i da se razvijamo. Posjet je bio obilan a i prekupljeno je podosta radova.

Spectator.

DA LI JE PAGANINI BORAVIO U ZAGREBU? Čarobnjak violine, Nikola Paganini (1784—1840) pretstavio se Parižanima po prvi puta u godini 1831; priredio je 11 koncerata, požnjeo fenomenalan uspjeh i zaslužio svotu od 160.000 franaka. O slavlju, koje je Paganini doživljavao u Parizu raspisala se tada skoro cijela evropska štampa, a naravno da nisu šutile ni zagrebačke novine.

Tražeći po našim starim novinama, koje su izlazile unatrag stotinu godina, na bilo kakav trag o navodnome koncertiranju slavnoga Paganinija u Zagrebu, naišao sam u »Luni«, zabavnom prilogu tadanjeg »Agramer Zeitunga«, interesantan članak o demonskom guslaču. Članak doduše nije u vezi s Paganinijevim boravkom u Zagrebu — već u Parizu, a upoznaje nas s nekoliko zanimljivim dogodovštinama, koje dobro karakteriziraju pojavu »vražjeg guslača«.

»Luna« u broju od 26 XI 1831, dakle prije 107 godina, a upravo u vrijeme, kad je Paganini čarobnim zvucima svojih gusala osvajao Parižane, donosi oveći članak pod naslovom »Paganini i Rossini«, u kojem su ocrtani Paganinijevi uspjesi u Parizu. Osim toga govori se u tome članku, i o nekom natjecanju u »muzičkim bravurama« između Paganinija i šestorice slavnih muzičara.

Prikaz tog natjecanja u »Luni« potsjeća nas na sredovječni »pjevački boj na Wartburgu«, kog historija opisuje ovako: »Godine 1207 sastalo se na Wartburgu, da održe pjevački natječaj sedam minesengera: Osterdingen, Eschenbach, Vogelweide Zwerter, Schreiber, Biterolf i prokleti čarobnjak Klingsor. Zagrebačka pak »Luna« veli: »Godine 1831 sastalo se na jednoj pariškoj soareji sedam proslavljenih muzičara, Lafont, Baillot, Fetis, Rossini, Blaze, Berlioz i violinski čarobnjak Paganini. Kao što je Klingsor pobjeđivao svoje takmace na Waltburgu, tako je i Paganini, ali s još većim uspjehom, odnio pobjedu u pariškome natjecanju, svladavajući i najteže muzičke zadatke od svih ponajbolje«. Taj članak u »Luni« završuje narednim stavkom: »Moja gospodo, prozbori virtuoz Castil Blaze, majstora Paganinija ne možemo dovesti u nepriliku. Oduzmimo mu gusle i njima slične instrumente, spalimo sve žice i sve strune — Paganini će uza sve to svirati: on će guditi bambusovom trstikom po običnome koncu i proizvađati čarobne zvukove«. Paganini nije čekao, da mu se isto dva puta kaže. Skine svilenu vrpcu sa svoga lornjona i napne je na posudu, u kojoj se servirao punč. Kad to učini, zaigra svojim magičnim prstima po lornjonskoj vrpci, kao da svira gitaru. Ali prebirajući prstima uglazbio je u isti čas i novi opus, kome su sudjelujući natjecatelji dali ime »Himna punču«, a Paganini posveti tu himnu prisutnome Rossiniju.

*

Ovi su retci napisani u namjeri, da ponovno potaknemo pitanje, koje u velike zanima zagrebačke glazbene krugove: Da li je Paganini ikada koncertrirao u Zagrebu? U Paganinijevim biografijama, gdje su veoma precizno spomenute sve zemlje i svi gradovi, koje je Paganini na svojim inozemnim koncertnim turnejama posjetio — a to su bili skoro svi gradovi Njemačke, Fracuske i Engleske, zatim Trst, Beč, Prag, Karlsbad, Varšava i Brüssel — ne spominje se Zagreb ili bilo koje drugo mjesto Hrvatske i Slavonije upravo nigdje. Našoj najstarijoj muzičkoj generaciji nije poznato, da bi Paganini ikada bio u Zagrebu. Takav bi naime važan muzički događaj sačuvala bar usmena predaja i prenijela u slijedeće generacije, kao što se o Lisztovome boravku u Zagrebu (god. 1846.) još nekoliko decenija kasnije govorilo.

Poznati naš glazbeni historičar, dr. Antun Goglia, prikuplja već više od godinu dana građu o znamenitim guslačima, koji su ikada u Zagrebu javno nastupali. Pregledao je sve naše najstarije novine i časopise, ali nigdje nije našao na bud kakovu noticu o Paganinijevome boravku u našim krajevima. Štampa bi na svaki način takav senzacionalni događaj, kao što je bio boravak Paganinija u nekome gradu, registrirala.

Ipak postoji usmena legenda, da je Paganini bio u Zagrebu i koncertrirao u palači grofa Kulmera na Katarinskome trgu; druga pak verzija veli: ne u Zagrebu, već u Šestinama u Kulmerovome dvorcu! To se moralo dogoditi negdje između 1828. i 1835. godine.

Ali važnije od usmene legende je činjenica, da o Paganinijevom boravku u Zagrebu postoji i tiskani zapis! U knjizi »Vatroslav Lisinski i njegovo doba«, koju je napisao pokojni muzikolog Franjo Ksaver Kuhač, a izdala je »Matica Hrvatska« god. 1887. nailazimo na 2. stranici na slijedeći citat: »Neki su pako velikaši, kao što su grofovi Erdödy, grofovi Pejačevići, baruni Prandavci i drugi stalno namjestili u svojih dvorovih po kojega znamenitijega umjetnika, da mogu česte koncerte priređivati. Nastojali su, da i vanjski umjetnici amo dođu koncertovati, kojemu se pozivu odazvao i sam Paganini i mnogo glasovitih pjevača i pjevačica«. Kuhačev podatak o Paganinijevom koncertriranju u Zagrebu objavljen je i u Minervinome »Leksikonu«: Bilo bi veoma interesantno doznati, odakle i gdje je Kuhač crpio podatke za tu vijest. Nije li moguće barun Karlo Prandau, komponist i ljubitelj glazbe, koji je češće doveo iz Beča ili Pešte umjetnike u Hrvatskoj, doveo i Paganinija u Zagreb. Naime za vrijeme, kad je Paganini koncertrirao u Beču, nalazio se tamo i barun Prandau. Ali i to je slabo vjerojatno i teško da bi Paganini pristao na to, da se iz Beča vozi diližansom 4 dana do Zagreba, pa da u gradiću od 12.000 stanovnika, koliko je Zagreb brojio u ono doba, priredi koncerat. Usto moramo imati na umu, da je Paganini bio veliki škrtac, koji je i te kako računao sa gubitkom vremena. U Italiji imao je nadimak »Paganiente« (ne plaća!), bio je naime slabi platiša, a od novaca se teško dijelio.

Za muzičku historiju grada Zagreba bilo bi veoma važno, da se raščisti legenda o Paganinijevome boravku u Zagrebu i molimo svakoga, kome je bilo što poznato o tome, da to javi uredništvu.

Priopćio: **Viktor Kučinić.**

MODERNE NAOČALE - DOMAĆI PROIZVOD

dipl. optičar PODVINEC

ZAGREB, PRAŠKA UL. 6 — Član Društva Zagrepčana

Svi putevi vode u Rim — u Zagrebu u restauraciju „KOLO"

NAKON SASTANKA - ODBORSKE SJEDNICE - DRUŠTVENOG PREDAVANJA

Najugodnije i najbolje osjećati će se članovi Društva Zagrepčana kod

GRADIŠĆANSKOG HRVATA GREGORIĆA U »KOLU«

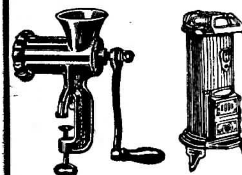
Izdavač »Društvo Zagrebčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. senator, Solovljeva ul. 16. — Uredništvo i uprava Ilica 28/II. kat. Tel. 24-383. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47. — Za oglasni dio odgovara Lukac Ivan, Padovčeva ul. 9.

Trgovina speceraja i delikatesa

MIRKO CRNIČKI

ZAGREB

Maksimirska 46 - Šulekova 1 Tel. 77-73

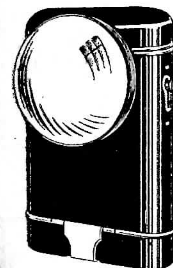

Mervar i Hodniković

ZAGREB.

sada PETRINJSKA 3

Najveći izbor. Najsolidnije cijene. Najkulantnija podvorba.

DŽEPNE SVJETILJKE

izradjuje jedino domaca tvornica

IVAN PASPA I SINOVI

ZAGREB

Koturaška 69

»CROATIA«

OSIGURAVAJUĆA ZADRUGA

utemeljena god. 1884. po općini slob. i kralj. glavnog grada Zagreba **je naš odlično fundirani najstariji hrvatski osiguravajući zavod te prema tomu dio naše**

DOMAĆE NARODNE PRIVREDE.

»CROATIA« je do sada isplatila svojim osiguranicima na raznim odštetninama i osiguranim glavnicama

preko 260 milijuna dinara

i time spasila i nadoknadila toliku vrijednost našeg narodnog imetka od propasti.

SKLAPAJTE SVE VRSTI OSIGURANJA KOD »CROATIE«.

Osiguranjem kod »CROATIE« zaštićujemo se, jačamo svoje narodno gospodarstvo, a gospodarska jakost je najsigurniji temelj za napredak hrvatskog naroda.

GRADJANSKA PROIZVODNJA SODA VODE

JOSIP KRČELIĆ, ZAGREB

Skladište mineralnih voda i osvježujućih bezalkoholnih pića.

LAGINJINA ULICA 29 — TELEFON BROJ 66-14

POKUĆTVO

S. D. OPAČIĆ I SINOVI

ZAGREB — ILICA 128

OTPREMNIČKO PODUZEĆE

ELIAŠ i LAH

vlasnik Ivan Radej

obavlja sve u tu struku zasjecajuće poslove

ZAGREB, Nikolićeva 10 - Tel. 22-405

Skladište tel. br. 22-404

Zagrebčani!

Upisujte se u Društvo Zagrebčana.

BOJE

lakovi,
firnis,
četke,

i ostalu robu najpovoljnije dobijete kod

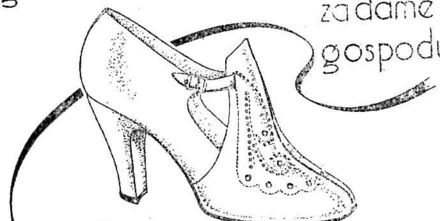
ROSKAM

Zagreb

Pejačevićev trg 17

Telefon **65-63**

Trgovina modernih cipela za dame i gospodu

fairy shoes

ZAGREB ILICA 62

vl. FRANJO PIŠKUR

Veletrgovina kratkom, pletenom, dugmetarskom i galanterijskom robom

HUGO WOLLNER I DRUG, ZAGREB

Nikolićeva 14. — Tel. br. 22-951. — Brz.: Wollnerkomp. — Osnov. 1919.

PAZITE! SVAKA PILULA NOSI IME »AFLUKIN«

KAŠTEL D.D. ZAGREB Reg. br. 15426/38

ŽARULJE — LUSTERI
ELEKTRO BRIBOR

S. BENSUSAN

ZAGREB

Maksimirska 51 Telefon 94-19

MOSTER D. D. TVORNICA BOJA I LAKA

preporuča svoje razne proizvode.

UTEMELJENO 1900.

JULIO DEUTSCH

ZAGREB

MIRAMARSKA CESTA 20

TELEFONI: 22-855 i 22-856

Najpovoljnije nabavno vrelo za sav građevni materijal.

Kućni i uredski namještaj i građevna stolarija najbolje i najjeftinije kod tt.

BOTHE i EHRMANN

Savska c. 31 **ZAGREB** Telef. 31-14

STAMPILJE I REZBARIJA

BLAŽ TURČIN

Zagreb

Ilica br. 36 — Telefon 81-68.

Štamparija - knjigovežnica - cinkografija

GRAFIKA ZAGREB

GUNDULIĆEVA UL. 24 - TELEFON BR. 3777

Izradjuje najsolidnije, najbrže te najmodernije sve vrsti tiskarshih radnja kao knjige, brošure, kataloge, časopise a specijalno sve tiskanice za banke, industrije, oblasti, trgovce, obrtnike itd.

Kupujte samo kod
naših oglašivača

Ono,
što kanite
kupiti
dobit ćete
kod:

Kastner i Öhler
Zagreb

u većem izboru i jeftinije

Utemeljeno 1894.

TEHNIČKA RADNJA

ING. DEUTSCH I BRAT

ZAGREB

Masarykova 20 Telefon 42-86

Sve tehničke potrebštine ***za industriju, obrt, gradjevnu ind., poljoprivredu, hoteljerstvo i kućanstvo.***

Specijalni odio za ***pumpe*** za svaku potrebu.

TRAŽITE PONUDE!

Union

ČOKOLADA
KAKAO
BONBONI

GRADSKA ŠTEDIONICA
OPĆINE GRADA ZAGREBA

PODJELJUJE ZAJMOVE

na podlozi:

VRIJEDNOSNIH PAPIRA, UKNJIŽBE NA NEKRETNINE U ZAGREBU I NA MJENICE SA JAMCIMA

PRIMA vrednine u pohranu — i iznajmljuje čelične pretince.

BURZOVNE NALOGE inkasa kao i sve novčane poslove obavlja brzo, savjesno i kulantno.

PRIMA ULOŠKE I KNJIŽICE I TEKUĆE RAČUNE ZA KOJE JAMČI OPĆINA GRADA ZAGREBA

Zagrebčani!

upisujte se u

Društvo Zagrebčana.